

Lleida

Revista d'informacions i estudis.

SUMARI

TEXT

Per humanitat...!	(Editorial).
Entorn del Casal de la Paheria-Enquesta.	
Qui tingués com la font.	Jaume Agelet i Garriga.
On va la «nostra» premsa?	Curial.
Una experiència pedagògica.	A. Sabater i Mur.
En la mort d'una amiga.	J. Estadella Arnó.
Lleidatans d'ahir i lleidatans d'avui - Francesc Navarro Fàbrega.	Alfred Pereña.
Dorms al record.	Ramon Xuriguera.
Henrik Ibsen.	Josep Pinyol.
La consciència dormida.	Francesc Rossetti.
La joventut que treballa.	R. X.
Llibres i Revistes.	R. i J. M. ^a Morlans.
Garba-Noves comentades.	

GRAVATS

Palau de la Paheria.	
Tres aspectes del pati central.	
Tres olis.	Francesc Navarro.
Autorretrat.	»
Autocaricatura.	Niko.
Apunt.	J. Sanàbria.

blanes i Miraguano

Borres - Crin vegetal i tot

el referent al ram de Matalasseria

Francesc Garcia

Matalassos de totes menes

Máquina especial

per ablanir llanes i borres

Magatzems: Cabrinety, 5

..... Teléfon, 65

Apartat Correus, núm.º 40

Lleida.

Relloctges eléctrics MORÓN.

Pauli Costa

Reparació de bàscules

Treball garantit per dos anys

Taller: Passeig Pi i Margall, 14

Per encàrregs: Teléfon, 560

LLEIDA

Ferros ** Ferreteria ** Carbons

Magatzems FLORENZA

BLONDEL LLETRA I

LLEIDA

Relloctges de torre MORÓN.

Joan Porta

Corredor de Comerç col·legiat

Plaça de la Sal, 13 i 15 pral.

Telèfon, 341. -- LLEIDA

FÁBRICA DE PEDRA ARTIFICIAL
MOSAICS HIDRÁULICS

DE

JOAQUIM SIMÓ

Plassa del Pintor Morera, núm. 4

(enfront del Musev) - LLEIDA.

Es faciliten tota classe de pressupostos.

Especialitat en Ciment Armat.—Dipòsits i

Rentadors.—Vigues.—Terrasses.—Ponts.—

= = Tuberíes de totes classes. = =

"La Industria Leridana"

Fàbrica d'Anissats

LICORS - XAROPS - SABÓ - OLIS D'OLIVA I DE BRISA

PERE MOR

Especialitats de la Casa «ANIS MOR» i Gran Licor Estomacal «WILSON»

Agent exclusiu del Xampany «MONTANER»

Destileria y Fàbriques: CARRETERA DE BARCELONA.—Despatx: CABRINETY, 30

TELÉFONS. } Despatx, 36. LLEIDA
 } Fàbriques, 225.

LLEGIU:

LA LLIÇÓ

DE LA

HISTÓRIA

(Cap a un món nou)

de JOSEP LLORD

De venda: Quiosc de V. Caselles

Plaça Llibertat - LLEIDA.

LLEGIU

ELS ENIGMES

DE LA

PSICOMETRIA

d' ERNESTO BOZZANO

Traducció, notes i pròleg del

Dr. HUBERT TORRES

LLIBRE NOU

Del Paral·lel

A

Montmartre

PER

Domènec de Bellmunt

ESDEVENIMENT LITERARI

VIDES DE MIL HEROIS

Figures de la Revolució Francesa

Volum I

Carlota Corday

per l' eminent escriptora

Marguerida Leclerc

Comandes: Corts 282, pral.-Barcelona.

Preu: 3 ptes. i 0'25 despeses Correus.

PAGAMENT A LA BESTRETA.

Lleida

Revista d'informacions i estudis.

Direcció i administració: Carme, 6-2.º

Preu 50 Cèntims

⊗ ⊗ No es retornen els originals. ~ Dels treballs publicats en son responsables llurs autors. ⊗ ⊗

Per humanitat...!

L'Audiència de Lleida ha condemnat a la darrera pena un minyó que tot just si ha arribat a cumplir la vintena. El Tribunal Suprem ha ratificat la sentència dictada pel tribunal d'ací i ara la vida d'aquest dissortat minyó que s'anomena Domènec Ribera Vila és una cosa insegura que només pot salvar la pietat d'un poble implorant una altra pietat.

El delictes que ha portat l'intortunat minyó al greu moment que atravesava és de robatori i assassinat.

El fet és vulgar, però, comporta una col·lecció d'aggravants que han augmentat la seva gravetat als ulls de la justícia.

Una mort patibul·lària als vint anys fa llàstima, fa una immensa llàstima. Un home normal a aquesta edat no mata mai si no és perquè el mou una idea que ell creu noble. En tot assassinat groller cal cercar-hi sempre un procés patològic o d'influència de medis insans. Tothora un homicidi vulgar és la resultant d'una col·lecció de factors que han coaccionat la voluntat de l'actor portant-lo, a desgrat de les innegables impulsions nobles que serva en el fons tot home, al crim.

Cal, doncs, valorar tan com el fet, la trajectòria de l'ésser que l'ha comés.

La pietat s'hi sent cridada a trobar en la vida del dissortat Domènec Ribera una raó d'embrutament no nada precisament de la seva consciència sinó imposada per la fatal coincidència de la seva vida amb medis inferiors.

Hem pogut recollir unes dades que expliquen la majoria d'aquests actes i que confirmen plenament el cas que tractem.

Domènec Vila no ha conegut el caliu de l'amor matern. De petit, petit, fou portat a l'Hospici i les tristes parets del quiet recinte posaren les primeres ombres dins de la seva ànima. Un jorn s'alliberà i la grava de les carreteres conegué l'impuls del seu braç i la suor del seu front.

Més tara entrà al servei del que havia d'esdevindre la seva víctima.

La vida per ell no tingué dies lluminosos; la tenebra de la seva naixença l'anava seguint pas a pas barrant-li l'entrada als camins sanitosos. Conegué gent embrutida i sense suports per mantenir-la a distància, hagué d'aguantar-la a sobre amb totes les misèries llurs i el que és pitjor les induccions.

I pecà; la seva juvenesa orba de tota claror i corvaada sota el pes de la malvestat aliena, s'embrutà de sang. Tenia 18 anys...

Durant el temps de la seva reclusió ha sofert una transformació notabilíssima. Hi entrà analfabet i ara llegeix i escriu; la seva conducta l'ha fet creditor als afectes del personal de la presó i en aquest període de sanejament de la seva ànima apareix la tràgica silueta del patibul reclamant-lo.

Fa una immensa llàstima tot això. Lleida ha aixecat la seva veu. El seu defensor Sr. Antoni Agelet fou el primer en sol·licitar l'indult. Seguiren varies entitats. L'Ateneu fent-se seva la idea convocà una reunió magna on Lleida sencera hi era representada. El poble nadiu del condemnat ha demanat també el seu perdó. El poble de la víctima igualment. Es un clam unànim el que s'ha aixecat per salvar una vida de vint anys tot just a l'hora que fa via d'ésser redimida.

Per humanitat...!

Entorn del Casal de la Paheria

Una enquesta

L'apartat de l'article del nostre car amic Víctor de Montroig, inserit en el número passat ens ha fet caure en la conveniència de portar a la pràctica aquesta enquesta. Pocs problemes, dels nombrosos que té la nostra ciutat per resoldre, tenen la importància del que ha donat lloc a aquesta enquesta. L'opinió emesa pels nostres homes més representatius portarà un raig de llum sobre l'esdevenidor del desfet casal de la Paheria, i com que la magnitud del problema té interessats en un sentit general i ample tots aquells lleidatans que estimen profundament el nostre patrimoni, hem procurat, al confeccionar la llista d'opinants, que aplegués el desenrotllament de l'enquesta, les veus més autoritzades de les diferents activitats i representacions ciutadanes. Ex alcaldes, Metges, Advocats, Arquitectes, Industrials, etc., aniran fixant el seu punt d'albir sol·licitat amb el següent qüestionari:

Què hem de fer del Casal desmuntat de la Paheria? Reedificar-lo tot amb el peu forçat del que hi havia? Fer una nova Casa Consistorial? I si es així, on, com i quan?

Dr. Humbert Torres, ex-alcalde.

Enceta la qüestió d'una manera resolta i concreta.

Hi ha una solució ideal i una solució pràctica.

Parlem de la primera: Aquesta consistiria en adquirir per part de l'Ajuntament, la casa enderrocada del Sr. Llorens i amb aquest pati i el solar de la Paheria fer-ne tota una casa Consistorial amb el peu forçat de conservar tot el que artísticament té valor, exteriorment. De cap manera soc partidari, fins suposant que l'Ajuntament tingui mitjans, de reedificar la Paheria al mateix lloc ocupant només el seu antic solar, és a dir, la meitat de tot el front de la plaça de la Paheria, puix no n'hi ha per a res.

Com que ja la hi havíem vist tota la vida, no ens feia mal als ulls que només la meitat justa de la plaça fos Casa de la Ciutat, però ara que ja és a terra entenc que no s'hi ha de reincidir.

Aquesta solució és la ideal perquè satisfaria l'aspecte sentimental i la tradició de Lleida de continuar la Paheria al mateix lloc engrandint l'edifici en la forma indicada; però aquesta solució ideal la veig molt difícil econòmicament perquè s'hauria de començar per comprar un solar que evidentment val moltes mils pessetes. De totes maneres aquesta solució abans d'abandonar-la cal pensar-la bé. Si és viable, és la meva. Comestic apartat fa temps de la vida municipal, no tinc antecedents per opinar en l'aspecte econòmic d'aquesta solució.

Suposem impossible la solució primera. Llavors, d'una manera resolta, soc partidari de fer Casa de la Ciutat a la Plaça, adquirint la casa de darrera de l'Almudí i aixecant un edifici monumental que pugés uns quants metres per damunt de totes les edificacions de la Plaça.

Entenc que no s'han de cobrir les iniciatives dels arquitectes amb peus forçats de

cap mena, artísticament parlant, però, Lleida estima la columnata gòtica de la façana del vell edifici i aquest estat d'opinió segurament que el recollirien els concurrents.

Però, suposant que aquesta columnata, el projecte adoptat no la posés a la façana, s'hauria de posar com a condició que es reinstaurés, exteriorment o interiorment, car la seva bellesa pot servir d'element decoratiu tan per mirar al carrer com per decorar un gran pati interior.

La Plaça amb aquest nou edifici, adcentada i urbanitzada convenientment, donaria un gran to senyorial a l'interior de Lleida del que tan mancada n'està.

Econòmicament, em sembla la solució més fàcil. L'Ajuntament, és propietari de l'Almudí i carreró del darrera, hauria d'adquirir el casalot de Joan del Rei que no val cap quarto i venent el pati actual de la Paheria, que val una enormitat de mils duros, seria ja una base econòmica considerable, per completar la qual n'hi hauria prou amb quatre o cinc pressupostos municipals en els que s'hi consignessin les anualitats necessàries per la seva total realització.

Les demés solucions de que es parla no m'agraden. Menys que cap la d'aprofitar per Casa la Ciutat l'edifici de l'Hospital vell.

A l'Hospital hi ha d'anar el Museu Biblioteca de Lleida i ha d'ésser obra de la Diputació que és rica i té el deure moral de fer alguna cosa en aquest sentit aprofitant la seva prosperitat econòmica.

Si l'Ajuntament volgués anar al vell Hospital, hauria de començar per adquirir aquest edifici que val molts quartos i molts més encara per restaurar-lo com cal, donades les seves dimensions. I així i tot, no s'adiu al concepte, necessitats a complir i caràcter divers dels complicats serveis municipals moderns.

En fi, ho crec una mala solució.

En resum si de les dos solucions apuntades no hi havia més que una diferència de 15 o 20 mil duros, per donar xifres concretes encara que no absolutes, voto per la primera solució. En cas contrari, la segona.

Salustià Estadella, ex-alcalde.

Aprofitem uns moments que oportunament li deixa lliures la consulta, i entrem tot seguit en matèria:

—Partint del principi que la Paheria està enderrocada, jo crec que no deu pensar-se en reedificar allí la casa de la Vila. El motiu principal que justifica aquesta idea, és la incapacitat del pati.

Restant la Paheria encara en peu, no solament m'ho haguera mirat molt abans d'enderrocar-la sinò que haguera estat mon desig d'eixamplar-la comprant una de les cases colindants. Tractant-se, però, d'un fet consumat, s'ha de desestimar aquesta idea.

Crec que l'edifici de l'antiga Casa de la Ciutat, s'hauria de reconstruir fent que contingués les mateixes línees arquitectòniques, sobre tot la façana i el pati interior éssent destinat a una finalitat artística que bé podria ésser Museu, Biblioteca, etc.

El punt on crec que deu construir-se la Casa de la Vila, tota vegada que és la casa pairal de la Ciutat, ha d'ésser un punt cèntric no solament del que avui és Lleida, ans també del que serà. Un punt que resulti ornamental i que no representi cap perjudici pel comerç i per la indústria, i com és natural, que tingui la capacitat deguda. I aquest punt és l'Almudí des de l'una escala a l'altra, el carreró, i de més a més, les cases del darrera.

La presència d'aquest edifici no hi desdiria havent-hi el mercat, i el dia que aquest

sigui fora llavors ja no ho cal dir. Tractant-se d'un punt reclus de la ciutat, l'actual Plaça es podria convertir en un jardí per infants, etc.

Hi ha moltes raons que m'han decidit a adoptar aquesta idea: la suficiència del pati; el tractar-se d'un edifici que amb tot i la seva condició de monumental, ni la indústria ni el comerç no en percibirien el menor dany i a darrera hora, si es vol, el simbolisme de situar Casa la Vila sota l'ombra del Castell.

Això crec que s'ha de portar a cap el més prompte que es pugui car és una necessitat que el poble, l'ha d'acomplir, serenament, però; comptant amb els mitjans ordinaris que li atorgui el municipi pels arbitris que la llei li autoritzi, els quals podrien estar reforçats amb l'expropiació d'alguns bens que posseix el Municipi: per exemple l'Alhòndiga.

Creo que aquesta obra es podria portar a cap, en tot el que toca a l'aspecte econòmic, començant-la amb el que es tragués de l'expropiació d'aquests edificis al·ludits i continuant-la amb consignacions anuals al pressupost, d'alguna importància: per exemple 100.000 pessetes anyals, fins a l'acabament.

Llavors tindriem un edifici monumental digne de la ciutat d'avui i de la que sense cap mena de dubte arribarà a ésser d'ací uns anys.

Francesc de P. Morera,
arquitecte municipal.

A l'hora que l'anem a veure el trobem en el seu despatx de l'Ajuntament des d'on ens dona la seva opinió.

—El meu parer, és que s'hauria de comprar la casa d'Arèjol per obrir un carrer de 8 m. tocant amb la casa del Sr. Llorens, i la resta adicionar-lo a la Paheria.

Això mateix ho vaig proposar al senyor

Bordalba quan era a la presidència de l'Ajuntament. Em digué que l'anés a veure. Poc després el Sr. Llorens, en una conferència tinguda amb el Sr. Bordalba, s'ofereí a no cobrar per la casa d'Arèjol res més que el que l'hi havia costat d'adquirir-la. Ignoro el perquè no va arribar-se a un acord.

Jo crec que amb aquesta adquisició teniem casa de la Paheria per sempre. Sol·lucionavem el difícil problema de l'entrada del Pont, sinò d'una manera definitiva al menys per anar rutllant.

Avui, és molt difícil tot això. No queda altre remei que conservar la Paheria de la millor manera que es pugui. Són coses aquestes que no poden desaparèixer sense més ni més, perquè encarnen una tradició.

Cas que no pogués servir de Casa Consistorial, al menys hauria d'ésser una dependència exacta de la Casa; la part més històrica, poso per cas: l'Arxiu.

Avui, potser, donada la manera d'ésser de la gent, cas que s'arribés a edificar una altra Casa Consistorial, el millor lloc per a llur emplaçament foren els terrenys del Vifès.

Entenc que el problema és inajornable.

Com?.—No ho sé; no és cosa meva.

I ja que ha pres estat de conflicte la idea de portar la Casa de la Vila al vell Hospital, diré que fins a cert punt ho trobo bé no poguent-se tornar a la Paheria. De totes maneres això no és més que sortir d'un abís per caure en un altre. L'acondicionament del vell Hospital és una cosa costosa i si l'ha de fer l'Ajuntament s'en ressentirà.

El punt és bo; l'edifici també és bo. Representa per Lleida una pàgina atapaïda d'història i crec que no s'havia d'haver passat mai a la Diputació.

El cas està en que el Municipi el rebí sense que li costi cap diner, només amb l'obligació de restaurar-lo. Ja que l'Ajun-

fament està ben disposat a fer aquesta restauració val la pena que la Diputació el dongui. A darrera hora no farà més que treure's un mort de sobre. Fóra una cosa que rebriem nosaltres per conservar-la i de la qual la ciutat en podria rebre una elevada utilitat.

Miguel Fontanals, Director del Museu Morera i president de la Junta de Monuments.

Ens fa passar al despatx anexe a la botiga i ens dona amablement la seva opinió:

Crec que s'ha de reconstruir tornant-lo a fer servir de Palau de la Paheria. El canvi de vegades no dona resultat i quan hi ha pel mig una tradició com la que conclou l'enderrocat edifici del passatge d'Arèjol, llavors tots els respectes són pocs.

Només hi ha una cosa i és que l'edifici podria resultar insuficient. Això, però, no és cap dificultat grossa, si els anys augmenten les exigències municipals, llavors la Casa Consistorial podria dividir-se en varis edificis, seguint l'exemple d'altres poblacions.

Hi ha encara un problema palpitant que és precis no oblidar-lo ara que es tracta de la Paheria. Aquest problema el plantegen l'estretor dels carrers que limiten l'emplaçament de l'esmentat edifici i les dificultats que de dia en dia experimenta la circulació. Agrava aquest problema la situació del pont que al primer cop d'ull sembla que impossibiliti l'eixampla. Ben mirat, però, la cosa pot arranjar-se. Cal només desmontar una arcada del pont i col·locar-la a l'altra banda de riu. Llavors quedaria esgambi suficient per fer-hi una via ampla que s'enllaçaria amb la Rambla de Ferran i permetria al Palauet de la Paheria el bon to d'una perspectiva admirable.

D'ací 50 anys, aquest problema farà parlar Lleida abastament i si quan estigui resolt, amb la consegüent canalització del riu, la Paheria ha de guanyar tan considerablement, crec inútil repetir que m'afermo en la idea de conservar la Paheria curosament reconstruïda en el lloc on ha estat fins ara.

Cas que s'hagués de fer un altre edifici per ésser destinat a Casa de la Ciutat crec que enlloc hi estaria tan bé com a la Plaça.

I ja que s'ha parlat de traslladar el Museu a la Paheria, hi vull dir la meua.

La Paheria s'hauria d'arreglar convenientment cas que hagués de servir de Museu i això fóra una empresa costosíssima. De més a més el Museu seria molt superior al cos d'habilitació per Ajuntament ja que els Museus no són com si diguéssim salons d'exposició ni de venda, sinò que el que hi entra ja no en surt, raó més que sobrada per comprendre que tendeixen al creixement constant. Passaria que d'ací uns quants anys, la Paheria, com que no té llocs possibles d'eixampla, resultaria insuficient i llavors el Museu quedaria coïbit.

I encara, la pèrdua de lloc que suposaria l'haver de fer llums a les sales, agravaria la qüestió.

No crec, doncs, la conveniència de portar el Museu a la Paheria.

A l'Hospital, disposant i tot d'una mica més d'espai, es presenta el mateix problema. L'Hospital és un edifici apropiat per un gran centre de Cultura.

Crec, en fi, que el Museu s'ha de traslladar a un lloc que tingui a banda i banda espai suficient per poguer-lo agrandar sempre que convingui: els Camps Elisis, per exemple.

Es freqüent arréu del món trobar els Museus dins del radi dels jardins públics...

Ramon Aige, Arxiver municipal.

El trobem a l'Arxiu instal·lat als sòtans de l'actual Ajuntament. La nostra presència allí no hi és estranya. El Sr. Aige ens acompanya a resseguir la col·locació dels quadres de lleidatans il·lustres que figuraven al saló de sessions del vell casal de la Paheria i que després de romandre una bona temporada a la fosca, ara de poc han estat penjats al voltant de les parets de l'Arxiu. Del mal el menys.

Després, exposat el motiu de la nostra visita, ens parla de la següent manera:

Primera Pregunta.—Reconstruir-lo a base de montar altra vegada la part arqueològica i destinant el reste de l'edifici a Museu arqueològic i històric de la ciutat.

Segona pregunta.—No; de cap manera. Reedificar-lo res més que a base de respectar la part històrica i artística. Que es procuri sinò es vol enderrocar, armonitzar-lo amb el conjunt de l'edifici.

Tercera pregunta.—Si, soc partidari d'una nova Casa Consistorial perquè ho exigeix apremiantment el desenrotllament extraordinari de la ciutat i la necessitat d'ampliar els serveis municipals que avui

estan instal·lats d'una manera deficient i esquifida.

El punt d'emplaçament de la nova Casa consistorial, hauria d'ésser en els patis que posseeix l'Ajuntament al costat de la seva actual residència; i millor en l'actual Museu Morera, si fos possible una combinació adequada, traslladant aquest últim a la casa de la Paheria restaurada o a la Seu vella, perquè el tornar la Casa Consistorial a l'antiga Paheria no adquirint-se nous patis, no és possible instal·lar-la folgadament amb vistes a l'esdevenidor.

Respecte al *com*, entenc que hauria d'ésser construït un casal senzill sense que això vulgui dir que no tingués algun element artístic.

Quan?—Quan el consistori municipal estigui en condicions econòmiques de realitzar aquesta millora urbana amb els seus recursos ordinaris o mitjançant alguna combinació financiera de compensació o permuta amb alguna finca de son patrimoni municipal.

Això és el reflexe del meu pensament actual i poc menys que improvitat i per tan, subjecte a les rectificacions inherents a un assenyat i madurat estudi dels mateixos pensaments.

Qui tingués com la font

*Qui tingués com la font
una ferida oberta,
un delit tremolós
i la paraula incerta!*

*Qui tingués com la font
la nit dintre l'entranya
i a la boca claror
i l'or fresc d'una canya!*

*Si en rajar, com la font
obrís un clot a terra!
Qui fos sota son raig
una trèmula gerra!*

*Ai si fos el meu cor
fontinyol que s'escola
i sentís el goig viu
de l'aigua que rodola!*

*Ai si fos doll de font
brancal fi que es decanta
i tendror d'aigua pura
que verdeja i que canta!*

*Si sentís com la font
una frescor abscondida
i com la font veïès
el món amb uns ulls blaus
i aspirés l'aire viu
amb una boca humida!*

JAUME AGELET GARRIGA.

Composició llegida pel seu autor en l'acte de l'homenatge que
li fou dedicat darrerament.

On va la "nostra,, premsa?

EN un país com el nostre, en el qual la qüestió religiosa està realment sense resoldre i que les minúscules concessions constitucionals es veuen, reduïdes a la pràctica, a la nul·litat; en que no hi ha res que no estigui directament o amagadament intervingut per poders foscament reaccionaris, va estilar-se ja fa anys, entre els literaturs que feien tasca de propagandistes, d'extendre el mot d'ordre que parlar de semblant qüestió era cosa de mal to, cosa «démodé».

Junt amb aquest estrany mot d'ordre, neixia el fet també força curiós de la literatura «pura», merament «esteticista», que dura avui encara i que resulta un meravellós narcòtic de tota sensibilitat d'ordre superior.

Avui el pensament català està sadollat d'«estetes».

L'Eugeni d'Ors feu una grànd escola. El segueixen encara els seus antics ferrents, avui, però, detractors.

Tal vegada seria útil esbrinar els orígens d'aquella posició a la que contribuiria en forta part, el contracop del lerrouisme com a motiu ocasional més que causal.

La niciesa d'aquella posició, la seva forçosa fallida a curt plaç, tenint en compte que no respon a cap realitat viva, degueren fer pensar molt aviat en la conveniència de recollir les forces esquerranes cada dia més absents de la idealitat representada per aquella curiosa posició.

Els diners d'aquestes minories «selectes» constituïdes pels «esteticistes», és a dir, per la reacció enguantada de modernitat, cridaren a la col·laboració els esperits liberals, àdhuc alguns amb gest anti-

clerical i tot, amb l'esperança que la tasca llur, degudament i curosament controlada pel capdevanter, giraria envers el pensament «terral» que els esteticistes, naturalment! representen, l'atenció dels homes de cor i pensa esquerrans.

I, de fet, heus ací que es dona el cas extraordinari, per exemple, que els escriptors que donen crèdit i valer a la premsa catalana són de caire liberal. Això, no obstant, no existeix cap diari català que no sigui de fons, perfectament clerical i impregnat de tota aquella posició a que feiem referència al començament.

Sembla paradoxal, veritat?

* * *

La posició dretista sempre es cínica. Allò de «en nom del teu liberalisme reclamo el meu dret; en nom del meu absolutisme et nego el teu» és una traducció pseudo-filosòfica del «si ganamos seremos los amos»;

si perdemos ¡todos hermanos!» de la reacció espanyola, i per cohonestar-ho s'inventà el xisto teatral de «el pensamiento libre-proclamo en alta voz y muera el que no piense—igual que pienso yo» que malgrat tot, no sembla voler imposar sinò el dret de pensar amb llibertat, mal hagi de morir el qui ho estorbi. Aquí no hi ha cinisme, sinò passió.

Dons, bé. Els diners de la reacció catalana no s'esmercen en va. Certs escriptors d'esquerra s'hi troben naturalment bé i la necessitat de conviure amb el qui paga, obliga a tocar amb sordina i evitar els temes desagradosos, i fins sembla que es produeix una suau modificació en la posició doctrinal de l'escriptor.

I allavors hom es pregunta amb sorpresa: Serà possible que resulti sòlida i única-

ment racional i eficaç la posició i actuació dels directors soviètics? Es aquest forçosa-ment el nostre esdevenidor?

* * *

Aquestes rares reflexions ens han estat suggerides per una conversa que a darrers del mes passat insereix «La Publicitat» amb el títol «Un panorama general—Projectes particulars» signada per X. I. Z. La conversa era amb Josep Pla.

Aquest, hi apareix com sempre enormement optimista. No hi ha motiu per menys. Es tracta d'un colossal programa d'extraordinària importància per *la cultura d'aquest país*. Uns projectes de mecenatge. Un «pla sistemàtic de consolidació de *la cultura d'aquest país* (altra vegada)» comprenent la ciència pura, les arts, les investigacions fisiològiques, històriques, periodístiques i, en general, tota mena d'investigació elevada».

Segueixen atribuint-se a Josep Pla una sèrie de consideracions atinadíssimes sobre aquest hipotètic i importantíssim esdeveniment econòmic, del qual no en sabem res més fora del que allí s'hi diu.

Es possible, però, que una empresa verament trascendental per estimular l'alta cultura, Josep Pla l'estimi d'importància extraordinària per *la cultura d'aquest país*, que és un país sense cultura, amb una forta majoria d'analfabets sobre els quals és impossible fundar-hi res racionalment sòlid?

O creu, per ventura, el simpàtic Pla que tindrà una major influència sobre els nostres conciutadans absents de tota cultura i absents, per tant, de tota col·laboració espiritual, aquest grassíssim projecte cultural de la que hi té, per exemple, la gloriosa, però, malauradament estèril fundació Bernat Metge?

Ah, ja! La cançó de les «minories selectes» sense les quals no es constituïran mai els pobles, és a dir, no s'aconduïran

mai amb prou traça els remats humans, la carn de canó!

El pecat més gran de la difunta Mancomunitat de Catalunya fou el de desatendre's de l'Escola popular. No era la seva missió, s'ha dit. Contestarem que no en té d'altra superior ni en eficàcia ni en noblesa d'objectiu.

Deu anys de fecunda acció realitzant els fins de l'alta cultura i la investigació, amic Pla, han deixat belles obres interessants per qui pugui treure'n profit. Però s'han anorreat amb una bufada. Deixaran un rastre minso que no aixecarà pas l'esperit del poble ni ennoblirà el seu aplanament secular.

Deu anys d'acció escolar, fecunda, han ennoblit milers i milers de ciutadans que exigiran que no els hi sigui negat als seus fills el pa espiritual que ells tastaren.

Però, no tractem pas, avui d'un punt que ja fa molt de temps ens preocupa: i és precisament la constitució d'un gran, extens mecenatge, també, a favor de l'ensenyament primari nostrat.

El fan les ordres religioses i és per això que interessa als directors catalans, gairebé tots ultra reaccionaris i en divorci permanent amb les masses que generosament actüen. Aquest i no altre és el secret del fracàs de l'acció catalana, ben merescut per cert.

La conducta, però, del diner periodístic català, no sembla pas proposar-se menar-nos cap a Xecoeslovàquia. Més aviat apareix encarada cap a Itàlia.

No oblidem, així i tot, que la nació més pròxima a Itàlia... és Rússia!

I en aquest cas, la tria del poble és fàcilment feta.

Per sort, ve a treure'ns del toll el nou diari català catòlic intervengut per aquest formidable equilibrista de l'«esteticisme» que fa pocs anys ens varen movilitzar i descobrir: l'immens J. Me Junoy. CURIAL.

Una experiència pedagògica

COM més el temps va fent llunyana la meva estada al Liceu Escolar, més sovint i amb més força se'm reproduïen els records d'aquell temps, tant que, sense predeterminació, algunes vegades vaig fent una mental revisió dels fets passats per a donar-los-hi, amb absoluta serenitat, una valorització, si no en definitiva, quan menys més justa que la que els hi concedia en l'època en que succeïren.

Els onze anys del meu mestratge a Lleida es caracteritzen per un afany, gairebé una obsessió, d'aconseguir que els meus deixebles esdevinguessin éssers actius, pro d'una activitat inquisidora, que arribessin, en tot el que fos possible, a valdre's d'ells mateixos sense demanar ajut, que sotmetessin totes les seves potències a una activitat constant per tal de descobrir causes i deduir conseqüències.

Hauria volgut, en un mot, que arribessin a prescindir, fins, on fos possible, de tota tutela, de tot guiatge; que allò que podien aconseguir per ells mateixos no ho cerquessin mai fora d'ells. El meu gran amor a la llibertat desvaporava continuament en els meus desitjos.

Aquesta aspiració no va donar pas sempre bons resultats, alguna vegada vaig sortir-ne ben decebut, altres, potser, llatzerat i tot.

Avui, en una d'aquestes recrudescències dels meus records de l'enyorat mestratge, he revisat unes notes que guardo curosament, unes notes que em semblen d'interès i que potser no serà endebades fer-ne publicitat. Es tracta d'uns exercicis d'observació.

El que jo em proposava era donar una confiança il·limitada als nois; demostrar-los-hi que el meu propòsit era, no sols possible, sino fàcil: ells, pel seu propi esforç i sense aportació aliena, (P) podien arribar a aprofundir bastant els seus insignificants coneixements sobre una cosa, sobre un fet determinat. No era la primera vegada que els demostrava com per ells mateixos podien arribar a fer descobriments notables i a triomfar en empreses que, de primer moment, els semblaven insuperables. Es per això que jo ja comptava, si no amb tota la confiança que els demanava, quan menys amb una mena de docilitat completament lliure de tota preveïció refractària. Es sotmetien bonament a fer la prova.

Un dimecres, en comptes d'anar al Camp d'Esports a jugar, vàrem anar a la petita costa que l'altiplà de la Màriola oposa a l'Escorxador nou. Anàvem a fer un estudi el més detallat possible de l'acció dinàmica de les aigües pluvials. L'èxit fou esclatant.

Vàrem fer una seguida d'observacions sense ordre ni concert, després cada resposta o, millor dit, cada conclusió fou numerada i, a l'escola entre tots les vam ordenar en sis grups que foren titulats així:

Les corrents de l'aigua.

Obstacles que troba l'aigua.

Filtracions de l'aigua.

Formació i transformació de sediments i roques.

L'aigua escultora de la Terra.

Aiguamolls.

L'estudi era bastant complet, sobretot tenint en compte nostre modestíssim camp d'observació. Els fets que no podíem observar en tota la seva amplitud podien

deduir-se fàcilment perquè teniem a l'abast els seus elements i la mecànica generadora i, encara que reduïda al mínim, prou eloqüent per a treure'n una bona lliçó.

El procediment emprat era senzill, planer. Vaig començar jo per observar un fet, seguidament vaig demanar als nois que n'inquirissin les causes. Cada u donava la resposta que li semblava més justa, ells mateixos discutien quina estava millor; sovint s'acordava que la causa del fet no l'havia descobert un de sol, sinò entre tots, aleshores entre totes les respostes se'n feia una de sola, primer sota el meu guiatge, després deixant que fossin els nois mateixos els que redactessin la resposta definitiva que més s'ajustava a la veritat del fet.

Com és natural, jo, fidel al meu propòsit, havia d'anar eliminant-me. Quan els nois, per ells mateixos sabessin descobrir els treballs que havia fet l'aigua, els fets que podien modificar aquests treballs i totes les causes i manifestacions accidentals, el treball personal meu havia de desaparèixer, contràriament la experiència no hauria tingut el valor que jo volia que tingués; m'hauria enganyat a mi, i, el que és pitjor, hauria enganyat als nois.

Val a dir que en aquesta prova no vaig pas reeixir en absolut. Moltes conclusions foren aconseguïdes sense la més mínima intervenció meva, però en tocant a les observacions no vaig obtenir tant d'èxit; moltes vaig haver de fer-les o suggerir-les jo mateix, encara que no d'una manera directa sinó per un procediment de conversa socràtica.

El resultat de la prova em va satisfer tant que, al poc temps vaig voler completar-la amb un altre exercici. Vaig demanar als nois que lliurement i fora de les hores d'escola, fessin un estudi ben detingut i el més profund possible del cargol, que no menyspreessin cap observació, per insigni-

ficant que fos, per pueril que els semblés. Cadascun havia d'anotar totes les observacions fetes i, una vegada acabat, l'estudi, a l'escola, un a un donaria compte dels seus treballs, els ordenariem i en treuriem les conclusions lògiques que se'n derivessin.

Aquesta vegada si que jo podia dir com aquell xiroi empresari valencià que «el èxito había sorprendido a la misma empresa» i és que realment fou així. Jo no podia pensar-me mai que ni un ni entre tots els nois haguessin arribat a fer la quantitat extraordinària d'observacions que varen fer. Era admirable! Ara ja puc confessar que, d'aquell exercici, qui més profit va recollir-ne vàreig ésser jo mateix. Els nois havien vist, havien observat fets en la vida del cargol que jo desconeixia en absolut. Alguns van arribar a una profunditat, a unes filigranes d'observació que em van sorprendre extraordinàriament, i no cal dir si em van satisfer. La meva satisfacció era gran, però gran de-bo-de-bo.

No cal dir que conservo curiosament les respostes dels nois. Elles són les que han de donar alguna valor a aquest treball, que, per altra banda, mancarià de tota importància.

Cada resposta està signada pel seu autor, no obstant jo suprimiré els noms; els seus autors, aquells deliciosos nois d'aquell temps, avui son ja uns joves amb altres falòrnies que estan joiosos de la seva edat actual i, qui sap si els desplauria el veure el seu nom associat a una qüestió que el mateix poden estimar-la com no.

Les corrents de l'aigua—Observacions núms, 1, 4, 11, 13, 15, 19, 21, 24, 29, 31, 33, 34, 37, 38.

L'aigua en baixar per les muntanyes, s'emporta la terra al pla,

L'aigua arrossega les roques de les muntanyes.

L'aigua s'obre camins pel pla.

L'aigua de pluja baixa tèrbola perquè porta terra.

L'aigua nivella els terrenys plans.

Els camins que s'obra l'aigua es troben en les parts baixes i formen rius.

L'aigua és causa d'inundacions.

L'aigua desfà els terrossos.

Quan l'aigua tèrbola cubreix les roques, aquestes que tenen revestides de terra.

L'aigua s'obre camí per entre la fullaraca i la brossa queda als marges.

Les aigües corrents formen gleres.

Les corrents aquàtiques són sinuoses per efecte de la diferència de terrenys, nivells i materials que troben.

Les corrents, en destruir els marges, a voltes s'emporten illes surants.

Obstacles que troba l'aigua.—Observacions núms. 2, 8, 18, 20, 27, 41, 45.

Els arbres priven que l'aigua s'emporti la terra.

L'empenta de l'aigua arriba a foradar les roques.

L'aigua descalça les roques i les estimba.

Els boscos detenen la fúria de l'aigua.

Quan l'aigua troba un obstacle que no pot destruir, l'atravessa, filtrant-se.

Quan les corrents troben un obstacle immòbil, l'aigua s'aixeca pels costats, s'emporta els materials que troba al seu pas i, amb ells, fa una barra o una illa.

A vegades les corrents no poden saltar un obstacle per damunt i s'obren pas per sota.

Filtracions de l'aigua.—Observacions núms. 3, 7, 17, 23, 25, 43, 46, 47.

L'aigua es filtra terra endins.

L'aigua, en filtrar-se esquerda la terra, la qual, mancada de base, cau en grans blocs (1).

L'aigua que s'ha filtrat per la terra cerca la sortida per les parts baixes.

Les aigües interiors, quan estan molt temps sota terra es mineralitzen.

L'aigua obre galeries soterrànies.

Obrint un pou s'hi troba l'aigua que s'ha filtrat en altres llocs.

Les aigües cerquen son nivell per la llei dels vasos comunicants, i d'això se'n deriven els pous comuns i els artesians, els sifons i gèisers.

L'aigua és la que origina les estalactites i les estalagmites.

Formació i transformació de sediments i roques.—Observacions núms. 5, 9, 22, 26, 28, 30, 42, 44, 50.

Les roques, en estimbar-se empeses per l'aigua s'esbocinen.

Remogudes per l'aigua, les roques s'engrunen i esdevenen sorra.

La força de l'aigua arrodoneix les pedres.

L'aigua deposita la terra a les parts baixes en capes estratificades.

L'aigua que les roques han absorbit de vegades es gela i la roca s'esberla.

L'aigua grava les roques.

Les estratificacions que fa l'aigua a còpia de temps esdevenen roques.

Els diferents colors d'algunes roques són deguts a que les terres que les han format venen de diferents llocs.

Les falles dels terrenys, un dia o altre s'omplen d'altres terres i aquell terreny, al devenir roca, tindrà vetes d'altres colors.

L'aigua escultora de la terra.—Observacions núms. 6, 10, 12, 14, 32, 35, 36.

L'aigua fa barrancs.

L'aigua troba llocs durs i altres tous, per això fa escales i salts.

Algunes vegades l'aigua de pluja s'emporta la terra del voltant d'una pedra, aquesta queda sospesa en laire, sostinguda per una columna de terra a quin ex-

(1) Es refereix als terrenys de diferent nivell, quan els marges del superior, estorvats per l'aigua, cauen damunt de l'inferior.

trem la pedra s'hi aguanta com un barret.

Quan un terreny inferior és més tou que el superior, l'aigua el rosega i hi fa coves.

Els salts d'aigua fan baumes.

Els rius arriben a tallar les muntanyes i passen a l'altra banda.

Quan un gorc és massa estret, l'aigua l'aixampla.

Aiguamolls.—Observacions núms. 16, 39, 40, 48, 49.

L'aigua s'atura a les concavitats i fa estanys.

En el fons de les aigües s'hi crien algues.

L'aigua fa aiguamolls.

Les aigües parades es corrompen.

Quan les aigües entollades s'evaporen, el terreny del fons s'esquerda.

Aquestes son les conclusions dels nois. Cal tenir en compte que encara que entre totes formen un bon resum de geografia física, no es tractava pas de fer aquest estudi concret, sinò un exercici d'observació i deducció, és a dir: de coordinar observacions i idees i fer-ne una deducció lògica al marge de tot coneixement adquirit; es tractava de raciocinar, veu's-ho aquí.

Algunes respostes no requereixen gran esforç, són evidents i senzilles, altres, per contra, son atrevides, algunes ben ingenioses i suposen un procés de coordinació d'idees ben notable.

L'experiència quedava feta i d'una manera seriosa. El que em fèia més engúnia no s'havia produït. Em refereixo a la resistència passiva dels nois per a portar a cap amb voluntat i interès un treball així. Contràriament, l'experiència fou feta amb gust, tant que em va donar alè per a completar-la amb la del cargol, bastant més notable.

Veus'-ací les observacions dels nois.

Dec advertir que tan les observacions sobre els treballs de l'aigua com les que segueixen, són d'ells, tal com me les varen donar, de manera que n'hi ha alguna que no se l'hi vatrobar o donar explicació, altres que l'explicació ultrapassa el mateix fet que explica. El valor de l'enquesta és més pur i més estimable deixant-la en la seva forma originària.

A continuació de l'observació donem la resposta, si n'hi ha. A vegades no és necessària.

1. **Tenen closca.**—La closca se la fabriquen ells amb la baba i algunes substàncies calcàries que deuen menjar.

2. **Traspassen el paper.**

3. **La closca forma un espiral.**—Tenen la closca en espiral per a no perdre-la i poden estirar la amb més força,

4. **Caminen sense peus.**—Caminen arronçant-se i estirant-se.

5. **Cerquen llocs humits.**—Cerquen la humitat perquè els agrada el menjar tendre i perquè per la pols no poden caminar.

6. **Surten després de la pluja.**

7. **Tenen la boca vertical**

8. **Quan els reten treuen baba.** Quan se'ls renta s'amaguen a la closca, per això treuen la baba que tenen dins. Al cap d'una estona treuen el cos altra vegada per a provar de salvar-se del perill que els envolta.

9. **Tenen els ulls a l'extrem de les banyes.**—Potser no ho son ulls allò, car, si ho fossin, mirant les coses en tindrien prou, no els caldria tocar-les. Les banyes potser no són més que òrgans del tacte.

10. **La closca es casa seva.**

11. **Dormen tot l'hivern.** Perquè tenen la sang freda; tots els d'aquesta mena fan el mateix perquè no poden resistir el fred.

12. **Mengen col i ensiam.** Són animals

perjudicials perquè mengen plantes útils.

13. *No mengen més que a l'hivern.*—Perquè a l'estiu s'alimenten per tot l'any.

14. *No tenen ossos.*—Si en tinguessin no podrien amagar-se dins la closca.

15. *Amb molta aigua s'amaguen, amb poca surten.*

16. *Per on passen deixen un rastre de baba que a la poca estona brilla com vidre.*—Es perquè necessiten que el terreny per on passen sigui moll, per això se'l mullen.

17. *Poden pujar i baixar per les parets.*—Es per dos motius: perquè s'enganxen amb la bava i perquè el seu cos fa el buit com una ventosa.

18. *Quan els couen, xisclen.*—Aquells xisclets son produïts per l'efervescència de la bava.

19. *Ponen uns ous blancs en uns forats que fan a terra.*—Ponen els ous en un forat perquè així la mare els pot covar i guardar millor tapant-los amb el seu cos. Allí estan frescos i humids i es lliuren del sol que, en secar-los els inutilitzaria.

20. *A vegades els caragols s'uneixen amb una mena de fil a l'extrem del qual hi ha una boleta.*

21. *Els caragols s'enterren.*—Es quan han d'hivernar; cerquen un xic d'humitat i, de pas, es lliuren de molts enemics.

22. *Si no se'ls trenca la closca no moren.*—El cargol sap apedaçar la seva closca.

23. *Si se'ls lleva tota la closca, moren.*

24. *A l'arrencar-los de la paret se'ls veu tapats per un tel mol prim, però fort.*—Aquest vel és una porta que els lliura del fred, els defensa i els manté la humitat que necessiten. Així viuen reclosos durant l'hivern, paralitzen la vida i no tenen necessitat de menjar ni respirar.

25. *Foraden els prèssecs.*

26. *He vist un cargol gran que en portava un de petit prop de la boca.*

27. *Tenen la closca prima.*—Però, a mida que es fan vells se'ls fa gruixuda i forta.

28. *Posats en aigua, suren.*—Perquè no han tret tot l'aire de dins la closca.

29. *Quan estan molt amagats no suren.*—Perquè aleshores no deixen gens d'aire dins i tenen major densitat que l'aigua.

30. *A l'interior de la closca tenen un tel.*

31. *S'enganxen a la tapa de la caragolera.*—Perquè cerquen l'aire i van on el tenen més prop.

32. *Si se'ls punxa, bavejen.*

33. *No tenen dents (?)*

34. *Els seus ous contenen un líquid apegalós.*

35. *Si se'ls enterra amb el cos fora, moren.*

36. *Si la tapa que els empresona, pesa poc l'aixequen.*

37. *La seva sang és freda i sense color.*

38. *Sempre ponen molts ous.*

39. *S'amaguen sota les fulles.*—Ho fan per no ésser vistos i lliurar-se de que la pluja els faci caure.

40. *Si agafem els seus ous i els posem al sol, no neixen els petits.*—Perquè tenen massa calor i poca humitat.

41. *Els gripaus es mengen els ous dels cargols.*

42. *Per sortir de sota de les fulles no donen la volta, la foraden i passen pel forat.*

43. *Beuen en petits tolls, després de la pluja (?)*

44. *Els cargols que viuen a les carxofes son amargs.*

45. *Quan plou s'amaguen, un xic coberts de terra, al peu de les patateres (?).*

- 46. *Si se'ls sala no bavejen.*
- 47. *Surten a la matinada (?)*
- 48. *No menjen plantes mortes.*
- 49. *Comencen a menjar per la part alta.*

50. *Si se'ls sacseja dins d'un cistell bavejen i s'amaguen.*—L'amagar-se és la seva defensa. Treuen la bava perquè necessiten l'espai per amagar el cos.

51. *Els hi agrada sortir quan hi ha rosada.*

52. *Si estan massa estona a l'aigua, s'ofeguen.*

Les respostes, com havem dit adés, són producte d'un debat entre els nois, Cada u aprovava, rebutjava o esmenava l'aportació dels altres; després, com és natural, es posaven a contribució els coneixements que cadascú posseïa, especialment en gramàtica, per redactar una resposta justa,

clara i concreta. La redacció d'una resposta literàriament perfecta em preocupava menys que l'acte de raciocini, que les observacions individuals. Jo volia aconseguir fets, tasca conscient solament assequible per un esforç individual. L'aspecte literari era una qüestió apart que, per altra banda ja cultivàvem ben intensament en altres ocasions, com ho demostra el planter d'ex-alumnes del Liceu Escolar que conreen la literatura amb força èxit.

L'experiència era feta i jo, puc dir-ho, en vaig quedar ben satisfet. Era possible que aquí entre nosaltres, sense gairebé cap element, sense protecció oficial i amb bastanta oposició vergonyant, els nois, sense la imposició de disciplines tiràniques, donessin un rendiment intel·lectual ben estimable.

A. SABATER I MUR.

En la mort d'una amiga

*Amiga nostra, adéu, adéu?
Per a volar t'has aclucada
i has replegat el somris teu
com si prenguessis revolada.*

*El pèndol del teu cor
s'ha deturat tot d'una.
Oh la carn! Quan es mor
devé pà'l lida i freda com la lluna!*

*No era tot carn en tu,
que al calze del teu cos una flama fulgia!*

*En quin indret de l'espai lluu
l'esperit teu, Maria?*

*S'ha deturat sobre un estel
o entre la glassa d'algun núvol rosa?
Que hi resta en el teu cel
d'aquell neguit de mare, d'aquella amor d'esposa?*

*S'és esvaït el teu passat
o bé perdura en el teu ésse' encara
com una mólla de l'eternitat
que tu endevines, des d'on ets, més clara?*

*Rera del trèmol, de l'agònic bleix
amb que es segella la partença,
entre tenebres, com floreix
la claredat de la nova neixença?*

*I l'esperit, sentint-se nu,
i lliure, no té fred, Maria?*

*No es sent infant? Qui se l'enduu
clarors endintre del nou dia?*

*Qui t'ha rebuda en ple camí
i en quins hostals heu fet parada?*

*L'has vista ja, i t'ha parlat de mi
la dolça enamorada?*

Si ja l'has vista, gaia sort!

Deu fer claror d'estrella!

*Diga-li que l'ardència del record
brunz en la flama de l'amor novella.*

*Mes, ai! jo et parlo, i si de tu
no en resta res? Si ma paraula
el vent d'un somni se l'enduu,
i s'esbandeix la bella faula?*

*Llavors morir fora morir,
i el record una estela,
i el viure un lleu sospir
en la espai!!*

El meu seny s'hi rebel·la!

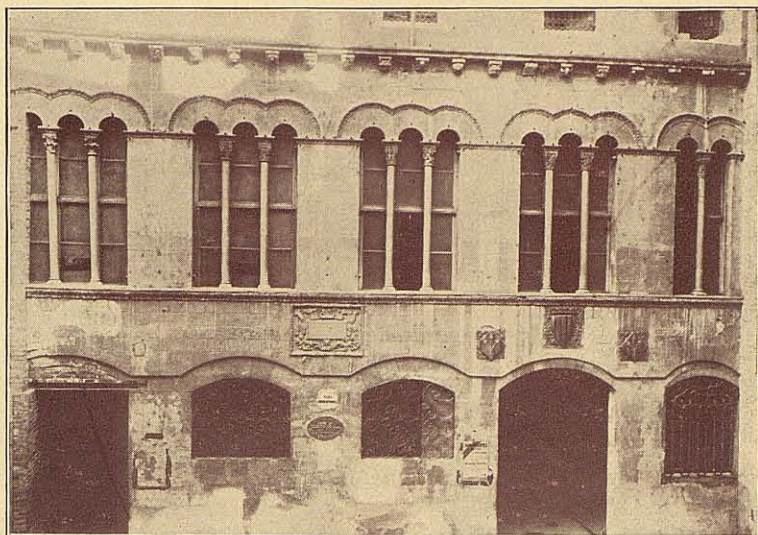
*Que jo sento una flama dintre meu
que en les ombres em guia
com una bolba de la llum de Déu...*

L'has vist a Déu, Maria?

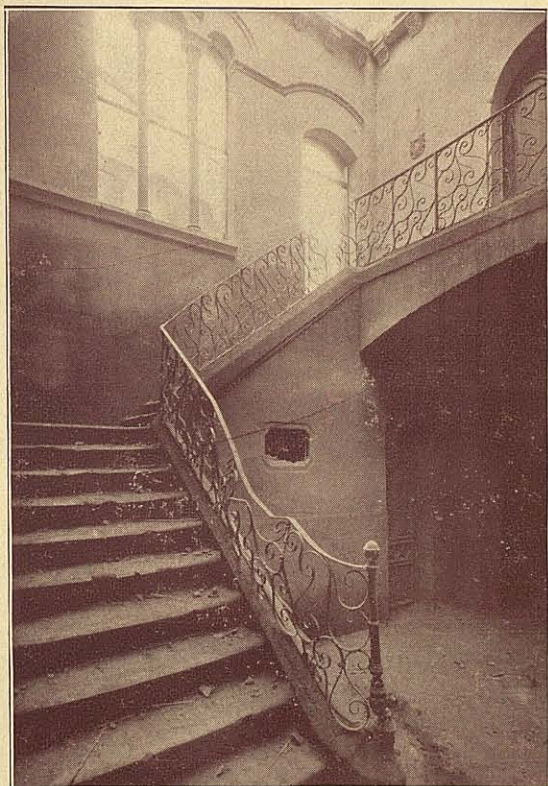
J. ESTADELLA ARNÓ.

Març de 1928.

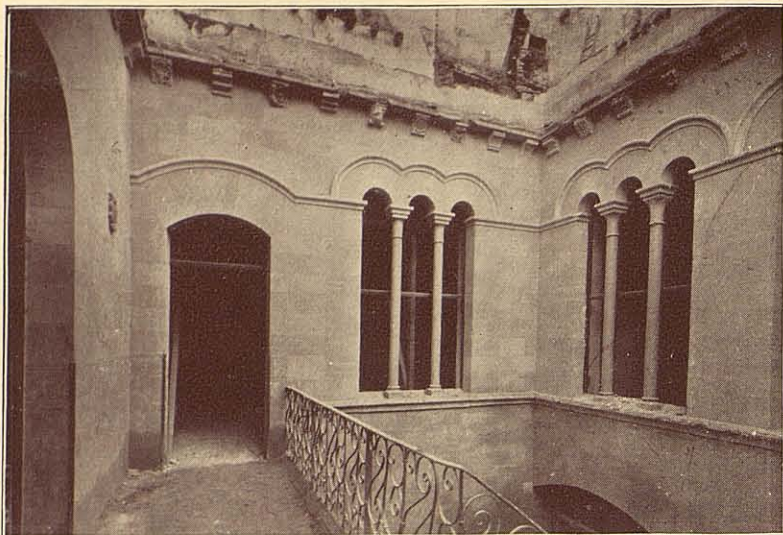
L'enderroc del palau de la Paheria

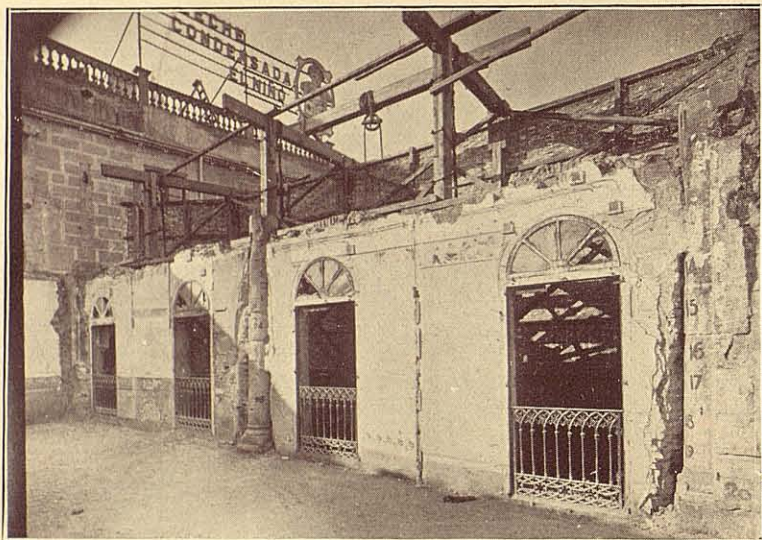
Façana de l'escaient edifici avui completament desmuntada.

Ala d'Orient del pati central.

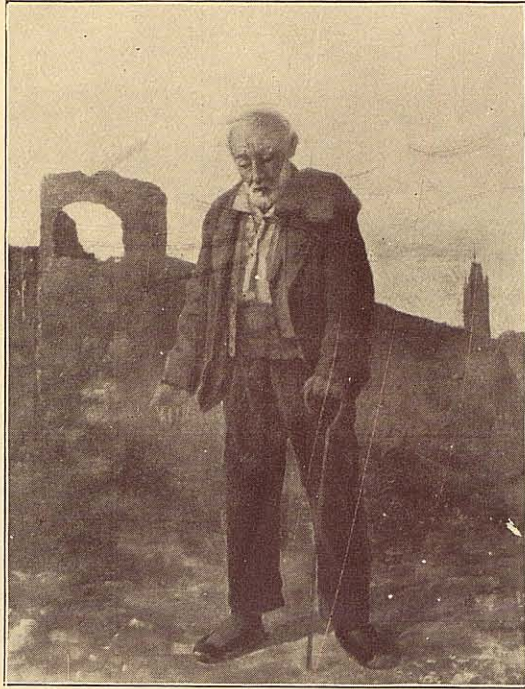

Ala de Ponent del pati central.

Galeria del segon pis en el moment de l'enderroc.

Tres olis de Francesc Navarro

AUTORRETRAT DE
FRANCESC NAVARRO FÀBREGA
1837 - 1901.

Lleيداتans d'ahir i lleيداتans d'avui

Francesc Navarro Fàbrega

Amb la figura de Francesc Navarro prosseguim avui el nostre programa que consisteix en fer conèixer els homes, la significació dels quals, en alguna de les activitats de la vida ciutadana, mereixi la lloa i el reconeixement del poble.

Els que han estat i els que són, els decesos i els actuals, alternaran en aquestes planes que representen, pels primers, un tribut a llur memòria, i pels que encara són entre nosaltres, la complença amb que veiem llur obra.

FERINT-NOS com una duríssima i punyent sentència, moltes vegades, hem oït que Lleida era, pels seus fills preeminents, una marastra.

Això vol dir que als nostres conciutadans que pels seus valiments havien sobresortit en qualsevol ordre d'activitats no se'ls havia estimat, protegit, ni enlaira com mereixien, sinò que, tot el contrari, se'ls havia foragitat de casa, aborrint-los i oblidant-los per complet.

Nosaltres—i amb nosaltres tots els lleيداتans d'avui,—n'estém segurs—no podem solidaritzar-nos ni conformar-nos amb que es faci a la nostra ciutat el greuge de qualificar-la de mala mare dels seus fills. Potser si, que per excepció dolorosa, en etapes no molt llunyanes de nosaltres, Lleida no ha estat prou justa amb alguns dels seus fills més escollits i que més l'han honorat. Potser si que algun cop no ha sapigut allargar-los les mans amatents al temps que més els precisava de rebre l'ajut i el coratge del casal pairal. Potser si que hi han hagut casos que als nostres germans no se'ls hi ha fet sentir l'escalf del carinyo maternal quan les crueltats de la lluita per la vida els empenyien cap als esculls de l'adversitat. Però aquestes sensibles llacunes no les hem de considerar com una

norma del nostre poble, sinò com una inexplicable excepció.

No es digui ni desamor ni cap altre mal sentiment. En tot cas incomprensió, impotència, desconeixement passatgers. Ben lluny l'atribuir-ho a una característica ingènita del nostre ésser. Lleida no és diferent dels demés pobles del món. I no se sap de la història de cap poble o ciutat que els joiells més preuats de la corona de llurs glòries no siguin els seus fills preclars.

Malgrat això, aquesta acusació de Lleida marastra, ens obsessiona i ens martelleja el cervell com una culpa, a l'haver de parlar avui de Francesc Navarro Fàbrega, un lleيداتà il·lustre, un artista de mèrits innegables, quasi contemporani, però que es pot dir desconegut per la immensa majoria dels nostres conciutadans, i que nosaltres confessem n'hem tingut esment suara, al fer recerques pels treballs de la Revista LLEIDA.

**

Francesc Navarro Fàbrega, va nèixer el dia 13 d'Abril de 1837, a la casa del carrer de S. Antoni de la nostra ciutat que fa cantonada a l'Església de la Sang, avui assenyalada amb el número 54, coneguda per cãl *Conta l'or* perquè així li deien al seu pare, qui fou molts anys administrador o comptable de l'Hospital militar de Lleida, càrrec que aquells temps comportava

el maneig de molts cabals destinats al proveïment i atencions de l'exèrcit sempre trasbalsat per motiu de les guerres carlistes.

De molt jovincel es veu que Navarro mostrà les seves aptituds i vocacions per l'art, doncs el 6 de Maig de 1850, tot just tenia tretze anys, ja l'envià el seu pare a Barcelona matriculant-lo immediatament a l'Escola de Llotja. Allí restà cinc o sis anys fent tots els estudis que es donaven aleshores a Llotja per mestres tan competents com el Dr. Feu d'Anatomia, Milà i Fontanals d'Estètica, Rigal de Perspectiva, Viñals de Dibuix i Lorenzale de Pintura.

Acabats els estudis de Barcelona se n'anà a Madrid treballant en els Museus i als estudis dels pintors Madrazo i Carles Ribera afanyant-se en el perfeccionament del seu art que era la preocupació de la seva vida.

Dos anys més tart emprengué el viatge a Roma i allí passà molt temps treballant i estudiant a les galeries de la Vila Borghe-se i del Vaticà, assolint pels seus mèrits personals l'honor d'entrar com a deixeble en els tallers dels cèlebres pintors Carles de París i Caguetti ajudant als esmentats mestres en l'execució de les pintures murals fetes per Caguetti en l'església de S. Pau i al quadre famosíssim de Carles de París, existent al Vaticà representant el Papa Pius IX en el moment de declarar article de fé el dogma de la Immaculada.

Per allà l'any 1880 tornà de Roma i les necessitats de la família l'obligaren a establir-se a Lleida. Fou en aquesta època de plenitud de les seves facultats que pintà el trascor de la Catedral de Barbastro, l'altar major de l'església del Seminari i el de l'església dels Escolapis de la mateixa ciutat aragonesa. En 1887 li fou confiada la restauració de la sala de les abadeses del Reial Monestir de Sixena. En totes aquestes obres deixà Navarro una bella mos-

tra del seu talent i condicions pictòriques que els lleidatans poden fàcilment admirar per la proximitat dels llocs on es conserven.

L'any 1889 amb motiu de l'Exposició Universal se n'anà a París. Presentà en aquest certamen diverses obres que el Tribunal distingí amb mencions d'honor. Aprofità Navarro la seva estada a terres de França per a estudiar amb tota cura els procediments tècnics per aplicar les arts plàstiques a la fàbrica de Brieve, la dels Gobelins famosos. Tornà a Lleida i després d'una curta temporada aixecà el vol definitivament cap a les comarques de Girona on visqué i treballà la resta de la seva vida. Es dedicà des d'aleshores amb gran profit material a la pintura de tapissos i sedes per a ventalls.

Durant una llarga temporada residí a la Bisbal, on fundà una acadèmia de pintura i dibuix que es recorda encara amb gran elogi. Recorregué l'alt i baix Empordà i fou el primer pintor que reproduí a les seves teles els aspectes típics de la indústria surera element principal en la vida d'aquella comarca. Una casa de Londres li adquirí aleshores tots els quadros d'aquesta modalitat.

Residí molt temps a Girona i finalment feu oposicions a la càtedra de director de l'Escola de Belles Arts de S. Feliu de Guixols, càtedra que li atorgà la Diputació gironina sabedora de les seves excel·lents condicions, mèrits i prestigis de pintor.

La formació artística de Navarro fou, com es veu, completa. Foren els fogars de la seva educació, primer Barcelona, després Madrid, Roma i París, però sempre havent de lluitar amb l'escassetat de mitjans econòmics, doncs, ja és sabut que la carrera d'un artista devora les més sòlides posicions.

En tots aquests centres d'art, estudiant i treballant, Navarro assolí sempre fer reeixir la seva forta personalitat.

En conjunt la seva producció fou abundantosa. Tingué, en general, aquell tó d'academisme tan en boga durant l'època que ell pintà. Rel·lacionat íntimament amb els mestres que durant la meitat del segle passat feren donar un tomb a la pintura espanyola, Navarro es sentí naturalment influenciat per aquells corrents. Els Madrazo, Ferrant, Rosales, Fortuny foren tots companys de taller i de viatges de'n Navarro. Sobre tot en Fortuny, amb qui l'unia una forta amistat perquè anaren junts a Lloija i a Roma. En moltes obres de Navarro es nota perfectament la influència personal de Fortuny. Alguna de les que avui reproduïm a la Revista n'és palesa prova.

Fou Navarro un gran dibuixant i un gran colorista. Conreà tots els estils i procediments. Llapis, ploma, guachè, oli, especial sobre teles. La seva grapa enèrgica i segura. El seu estil sobri i detallista molts cops. En els retrats sobressortí d'una manera brillant.

Molt escampada està la producció de Navarro. Però afortunadament pels lleidatans, una esplèndida col·lecció d'obres seves es troba a Lleida encara. Bon nombre de retrats de família, dels seus avis, pares, germans, fills, nets; tapissos, pintures sobre teles i fusta, totes magnífiques obres d'art, són guardades com a relíquies en les cases Aunós i de la dama D.ª Antonieta Navarro, filla del pintor, on hem pogut admirar la valor de l'obra d'aquest pintor lleidatà massa oblidat pels lleidatans.

Apart les obres de decoració litúrgica de les esglésies de Barbastro, per les terres de Girona, en casals i entitats, es troben una munió d'obres de Navarro. Pintures al tremp, quadros, tapissos en Centres

i cases senyorials, de Girona, Figueres, La Bisbal, Mataró, Olot, grans col·leccions de retrats i reproduccions també es troben arreu escampats per aquestes contrades.

A París durant la seva estada feu també treballs notables decorant un gran establiment de perfumeria. Uns bells tapissos i frisos alegòrics que pintà per les parets de l'Establiment li valgueren grans elogis per les dificultats de dibuix i composició que hagué de véncer i per la riquesa de color. Llegim en un retall d'un periòdic d'aquell temps, apropòsit d'aquesta decoració: «que l'art espanyol s'ha fet admirar una vegada més a la capital del món, havent de declarar com a un dels primers artistes d'Espanya al pintor Navarro.»

A Girona, l'any 1878, s'organitzà una Exposició d'artistes catalans. En Navarro hi envià 22 obres, 11 retrats d'altres tant persones, varies còpies d'estudis que havia fet a Roma i Madrid i uns quadros originals d'assumptes històrics i mitològics, essent sens dubte aquesta exposició, l'inici de la gran estimació que el poble gironí tingué després per en Navarro, fins a l'extrem que aquest se n'anés a establir definitivament a aquest país.

En el dibuix al llapis i ploma feu també en Navarro veritables filigranes. Hem pogut veure nosaltres en papers i revistes velles de la nostra ciutat, apunts i composicions molt interessants de coses de Lleida. Amb veritable carinyo il·lustrà els treballs de Pleyan de Porta en les publicacions que aquest dirigí de caràcter històric i arqueològic.

* *

Les dots personals de Navarro el feren un home simpàtic i atraient. Més aviat alt que baix. Prim, fi, elegant, de bella fe-

somia. D'ulls expressius i molt comunicatiu. La barba rossa que orlava el seu rostre donava a la seva figura un aire cavalleresc. El seu caràcter expressiu i afectuós li feia guanyar l'amistat de tots els qui el tractaven. Entre les dames, es conta que tenia un gran ascendent. Intel·lectualment era un cap clar, dotat de vasta cultura. Poseia varis idiomes.

Artur Vinardell Roig, gironí il·lustre, que visqué a París molts anys i que ara ha fet donació de la seva esplèndida biblioteca a la ciutat de Girona, fou gran amic de Navarro. I en un article que publicà arrel de la seva mort diu que conegué el nostre pintor, quan aquest tenia 30 anys. Diu de Navarro «que era un home noble, desinteressat, lleal, intel·ligent i sobretot altiu. Altiu, si, però no alfaner, que no és el mateix. Tenia consciència de ço que volia, encara que exteriorment era modest, i sempre aprofitava les ocasions per demostrar ço que portava dins, sobretot, quan havia d'haver-se-les amb gent presumptuosa i estúpida.

Parlant de quan molts anys després el trobà regentant l'Escola de Belles Arts a S. Feliu de Guixols, diu de Navarro: «que era home de gust, enamorat eternament de la bellesa, i no tenia dubtes que el sacerdoci de l'ensenyament de l'art per l'art havia de donar-li no poques satisfaccions íntimes i a la Vila de Guixols excel·lents i fecundíssims resultats.»

El mateix Vinardell, tres mesos abans de morir Navarro, el tornà a visitar a l'Escola de S. Feliu: «allí a la seva escola de Belles Arts—que eren els seus únics dominis, com ell deia—varem tenir les últimes paraules. Que canviat el trobí! Sense salut, no poguent quasi caminar, fet un vell. El front plé d'arrugues i un rictus de sarcàstica ironia constant en la seva boca. Navarro no fou comprés i aixó amargà

molt la seva vida. El seu caràcter de sí expressiu i alegre, es tornà esquiu i en ocasions intractable. Les decepcions sofertes en llur carrera, en la que debia haver aconseguit brillant victòria si la sort l'hagués acompanyat, el feren pessimista i la seva conversa, era durant els últims anys, sagnant, mordaç, un seguit d'esfurriacades contra tot-hom.»

Qui sap també si en aquesta amargor de la fi de la seva vida hi tingué bona part de culpa Lleida amb els seus oblits!

* * *

Francesc Navarro fou, además d'artista, home d'ideals polítics. Fou sempre un conseqüent i convensut republicà federal. En tota la premsa federal que aquests dies hem llegit de les comarques de Girona que s'ocupà d'ell amb tantes ocasions, hem pogut veure com el tractaven d'amic i correl·ligionari. Suara, arrel de la seva mort, tots els periòdics, els federals i els no federals, en fer l'elogi de l'artista no oblidaren de retre homenatge al polític de conviccions liberals arreladíssimes.

El seu pare a Lleida ja era republicà. Però on els seus ideals per la llibertat s'exaltaren més fou durant la seva estada a Roma, que s'esqueia precisament en els temps de l'epopeia garibaldina. No va vacil·lar en Navarro a llensar els pincells una llarga temporada, allistant-se a les hosts de Garibaldi. I amb les armes a la mà, generosament per l'ideal, lluità contra el poder temporal del pontificat catòlic. Durant aquet període, pintà en Navarro un quadre al·legòric, que molts recordaran haver vist reproduït en litografies, representant Garibaldi a cavall seguit d'un escamot de soldats, veient-se al fons el palau del Vaticà, que el general l'assenyala com l'enemic d'Itàlia. En aquest quadre el primer terme és un soldat amb garibaldina vermella i

amb el fusell enlaire, figura que no és altra que l'autoretrat de Navarro.

Les temporades que passava a Lleida eren les seves amistats els elements liberals d'aquella època. Amb ells compartí les lluites i els sacrificis i perills que tan sovint corrien. Tant n'era amic que inclòs es pres-taven a servir-li de model per a les seves obres. I es conta que les testes dels dotze apòstols i de Jesús que pintà pel tras-cor de la Catedral de Barbastro, que foren molt elogiades i admirades pel cèlebre Pare Fita eren el retrat de Marian Pérez que representava a S. Andreu, el sastre Cardús a Jesús, Dionís Pleyan a S. Pau, Félix Font a S. Joan, el propi Navarro a Sant Mateu i així els altres apòstols, tots lleidatans coneguts en aquells dies per les idees liberals, lliurepensadores i masòniques.

Entre els papers que hem tingut a les mans que parlen de Navarro trobem també un retall d'un periòdic de Mataró on es dona compte d'un tapís que pel Centre Federal de dita Ciutat pintà en Navarro, simbolitzant la Catalunya Federal. Diu així el retall: «D. Francesc Navarro ha pintat una al·legoria de la Catalunya Federal. Encara que llecs en pintura, consignem amb gran satisfacció que l'obra del senyor Navarro ens sembla notabilíssima, tan per la inspirada concepció com per la mestria de la factura, en la que tenen un relleu extraordinari la separació dels termes, de les diverses al·legories de les ciències, indústries i arts que en l'obra figuren, fent destacar d'una faísó culminant la matrona que simbolitza la República, recolzada sobre l'escut de les quatre províncies catalanes.

»Tothom qui ha vist el treball magistral del Sr. Navarro no ha tingut més que frases d'admiració i d'elogi per l'artista al qui enviem la nostra més sincera i calurosa felicitació.»

* * *

Morí el pintor Navarro el dia 15 de Novembre de 1901 a la vila de S. Feliu de Guixols on dirigia l'Escola de Belles Arts, patrocinada per la Diputació de Girona. Tenia aleshores 64 anys. Finà de mort repentina, víctima d'un atac de feridura, sobre la mateixa tarima de l'Escola on explicava als seus deixebles les lliçons.

L'estimació i l'alta consideració social que el nostre conciutadà sapigué guanyar-se en les terres gironines fou palesada amb motiu de la seva mort, tan en l'acte de l'enterrament que constituí una manifestació popular de condol, com en la premsa d'aquelles comarques que li dedicà articles encomiàstics sentidíssims.

Lleida també restà absent en el condol que produí la mort de Francesc Navarro. En les publicacions de la nostra ciutat d'aquells dies únicament hem pogut trobar un solt de crònica en el «Diario de Lérida», corresponent al 22 de Novembre de 1901.

Diu així:

«En San Feliu de Guixols falleció el viernes último, estando en clase, en la Escuela de Bellas Artes, su director, el aventajado artista leridano D. Francisco Navarro Fábrega. Reciba su desconsolada familia nuestro más sentido pésame. R. I. P.»

Aquest tan migrat i fred comiat fou l'únic que Lleida dedicà al traspàs d'un dels seus fills preeminent!

* * *

Es precís i urgent que Lleida reividiqui i honori públicament com es mereix, el pintor Navarro. No és prou aquella llan-tieta d'amor filial que crema constantment en el piset dels Porxos de baix.

Les obres de Navarro les hem de conèixer i admirar tots els lleidatans.

ALFRED PEREÑA.

Dorms al record....

Dorms al record profundament;

hi ets d'una guisa aquietada

nua, sencera i deixafada

en una absència aparent.

Només somous de tant en tant

la feble escorça confiada

quan passa un ròssec de tonada

o cûm la tarda un brí odorant.

Musica i baume, animadors

subtils de veus aletargades,

de besos púdics i de flors

entre breviaris oblidades.

Tamagues, ombra, al meu camí

gratant la pau esmerilada

amb el triangle breu i fi

de la teva unglya somrosada.

RAMON XURIGUERA.

Henrik Ibsen

Personalitat

Hls dos grans noms que movien, ara fa una trentena d'anys, l'interès de la intel·lectualitat al nostre país es deien Ricard Wagner i Enrik Ibsen.

Aleshores, però, el fort combat entre l'art i el pensament novell i la tradició vulgar estava sostingut en el camp que a cadascú li corresponia. La joventut d'avanguardia representava les idees noves, les noves formes estètiques, la revolució. Els elements reaccionaris seguien ço que els esqueia millor. No com ara que es disfrecen les més atrotinades antigualles amb l'esquè d'un «avanguardisme» de reraguarda i d'un esteticisme completament asexual i acéfal.

Ibsen, com Wagner, tenia el teatre per palestra i el teatre era aleshores la millor encarnació artística de la vida.

«Espectres», «Joan Gabriel Borkmann» «Quan ens despertarem d'entre els morts» incorporats ja als primers volums de la Col·lecció de «L'Avenç» i a la del setmanari «Joventut» arribaren ben al domini públic, i les companyies dramàtiques s'honoraven presentant-nos ademés, l'«Hedda Gabler» «Casa de nina» etc. despertant arreu fortes discussions i el més ardent entusiasme.

**

Què significava l'Ibsen? Indubtablement que els nostres llegidors hauran assaborit aquets dies—el 20 de març cumpria el centenari de la naixença del gran poeta noruec—la desolada biografia de l'autor de «Peer Gynt».

No és, però, el nostre propòsit donar-ne

ací un extracte. A part de que no ens convencen tampoc certes interpretacions del seus biògrafs. Per si algun dels nostres lectors s'hi sent atret o interessat, trobarà un estudi que és, a l'emsemps, una exposició detallada de la seva obra, a la «Biblioteca de Cultura Moderna y Contemporanea» i en el volum de l'inspirat poeta líric en Salvador Albert, i que porta com títol «El Tesoro dramático de Henrik Ibsen».

**

El que sembla predominar en totes les obres del fort dramaturg escandinau és la lluita obstinada de l'home per salvar la seva personalitat enfront de totes les forces naturals i socials. La consagració de l'instint de llibertat individual per sobre de tot. Incloses aquelles obres en que aixeca l'esperit del seu país, emportat per l'onada de patriotisme, sura sempre l'heroi per damunt de tota convenció.

L'heroi serà sempre retut, serà anorreat segurament, per alguna força catàstròfica però ell finirà amb la voluntat indòmita i insotmesa.

No són pocs els que es creuen veure una paradoxa inconciliable amb la lògica entre l'esperit democràtic i l'ànima anàrquica dels protagonistes llurs.

Es presenta, doncs, com una antinòmia entre l'Individu i la Societat. Quí té de prevaldre entre els dos?

**

Cóm son falses aquestes contradiccions amb que es presenta sempre el problema de la llibertat individual!

Diguem, tot seguit, que el que es pro-

posa Ibsen és salvar el propi prestigi moral, la independència mental del l'home, sense la que desapareix tot rastre de moralitat, de llibertat.

El problema sol presentarse així: Es la Societat per l'Individu; o bè l'Individu és per la Societat?

La Societat ha d'èsser sacrificada a l'interès de l'Individu?

Absurd! exclamen els partidaris de l'estatisme cesarista. Es al revés, l'Individu que deu ésser sacrificat a l'altar de la Societat, de l'Estat qui el *protegeix*.

I així tenim aquest uou Saturn que cria fills per tal de devorar-los. I les guerres esdevenen cada dia més monstruoses i creix la tirania sempre.

Quina és aqueixa Societat que li cal sacrificar els fills llurs? quín és aquet número, aquet producte si es vol, que requereix sien destruïdes les unitats que el componen?

No serà, per ventura, una construcció amorfa, bastida sobre zeros, aixecada demunt de remats a benefici d'alguna unitat privilegiada, d'algun pastor egoïsta?

No serà mai possible, en canvi, aixecar un món nou en que l'esfera sagrada del fur individual romangui inatacable?

La fortitud que n'esdevendria aleshores, la creixent valoració de les qualitats individuals no seria penyora d'una Societat de més indestructible solidesa moral?

La hipocresia, aquest flagell tan terriblement blasmat per l'Ibsen, no perdria aleshores tota significació? L'esperit gregari, pesta fatal de les pseudo-democràcies d'avui, encara víctimes de vicis ancestrals, no aniria desapareixent de la terra per sempre més?

Es diu de l'Ibsen que no dóna solucions als grans problemes. Es que n'hi ha d'altra major que mantindre fidel l'autonomia de la personalitat humana, el control insubstituïble de tot ordre moral?

Podria, per ventura, el gran dramaturg de Skien, mudar l'ordre natural de les coses ni evitar els efectes desastrosos i fatals de les lleis d'herència que regulen sobre totes les altres la vida i els sentiments i passions humanes?

Ell assenyala el camí: lluitar contra les forces immorals i les preocupacions que ens esclavitzen sense solta. Posar per sobre de tot la llei de la veritat, de la sinceritat i salvar contra tota força immoral i cega la preuada llibertat de l'home, única seu de la Moral.

L'Ibsen Poeta, l'Ibsen immortal artista, tothom el reconeix excels.

Nosaltres volem aixecar-li el nostre homenatge com a pensador, i instaurador del l'ideal de l'esdevenidor.

J. PINYOL.

La consciència dormida

ARA que s'ha maldat tan en contra de la política, ara que s'han aixecat tantes veus inqualificades anatematitzant els furs hereditaris de les col·lectivitats, quin poble no creuria ja arribada l'hora de que aquells homes que sempre ens han mostrat el seu esperit orientador, devallessin de l'Olimp del seu silenci, per barrier-se amb el poble, per confondre's amb els seus neguits i les seves aspiracions, que bateguen encara en el record de llur consciència dormida?

No és una virtut d'abnegació suprema, no és un heroïsmes de romàntic exaltat, aquesta fretura que incita els nostres anhels de noble patriotisme, sinò un deure ineludible de tots aquells qui estimen el país com herència pròpia.

El poble va perdut cada dia la seva personalitat; les seleccions van confonent-se sense donar-se'n compte amb les multituds, i ai de nosaltres, si aquesta manca de consciència, si aquest indiferentisme del poble, perdura només uns anys.

Qui sap les greus denigracions que hauran de sofrir les idealitats siguin quines siguin, per que el poble retorni a la possessió d'aquella fe, d'aquell abranda-ment, d'aquella dignitat cívica, que hauria d'ésser sempre el seu llegítim orgull.

Amb uns pocs anys de silenci, d'abandó i d'indiferència, es pot pervertir el sentiment de tota una generació, i quan una generació no ha cremat la seva ideologia i els seus sentiments amb el foc sagrat de la seva època de joventut, per sempre més la seva vida es manifesta d'una manera esblaimada i propícia a lliurar-se a la primera conveniència que li ofrenen els temps.

Davant d'aquesta responsabilitat cal no deixar que uns anys d'anormalitat, consumint l'entusiasme que hi ha latent en el cor de cada home. Cal que una intensa educació política deixondi l'esperit popular i faci comprendre a la nostra joventut la tremenda obligació que pesa damunt

d'ella, en aquestes hores de buidor i d'embargament continu.

No serà pas ara, que algú pugui interpretar que es parla al poble, amb una doble intenció, sinò ben altrament, el més desconfiat acabarà per sentir-se posseït de la convicció més entusiasta, en veure com aquest ardent apostolat de ciutadania, respon exclusivament al desig d'encomanar tota la febre de depuració que ageganta l'ànima del tribú, cada vegada que s'acara al poble amb el daler de desvetllar la seva integritat.

Si no ens apressem a aquest deixondament, tan gran haurà estat la devallada, que qui sap fins a on haurem de recular per retornar al poble els principis fonamentals del dret de ciutadania. Tal volta els haurem de cercar en aquella Roma de Numa Pompili, en l'heroïsmes d'un Escévola, en la tràgica enteresa tribunícia d'un Tiberi Graco, o en qualsevulga d'aquestes virtuts episòdiques, commovedores, que ens obliguen a acotar la testa i a meditar sobre la nostra pobresa, covardament mansoia. Caldrà que formem de nou l'esperit de la raça; que fem de cada home, un ciutadà; de cada ciutadà, un heroi; de cada heroi, un governant, que si no està dotat de la clarividència de l'inspirat, tingui al menys la ferma honradesa d'interpretar sempre la Llei, com a cosa inviolable.

Hi ha moments, en que els pobles, no es salven amb uná revolta, o amb una dictadura, sinò amb un estat de consciència que els superi i els faci dignes de la grandesa que el destí els ha deparat.

Cal cercar-lo doncs, en el fons de nosaltres mateixos aquest estat de consciència; cal donar-li la consistència del nostre pensament i el calor vibrant de la nostra paraula. Solament així, el sentirem com es difon, i com penetra i com abranda la consciència col·lectiva, que ha de salvar-nos de la nostra postració.

FRANCESC ROSSETTI.

La joventut que treballa

No és un secret per a ningú que Nicolau Martínez Lage (Niko) és un dels nostres joves que està cridat, potser a no tardar gaire, a ocupar un lloc preminent entre els conreadors de la caricatura peninsular.

Qui hagi vist les darreres produccions de Niko compartirà igualment aquesta opinió.

Niko fa temps que treballa. Molt jove encara, digué el que podria arribar a ésser, en l'Exposició plena de promeses que celebrà al Casino Principal.

D'allavors ençà ha practicat la caricatura aprofitant els moments que li deixaven lliures els estudis de Medicina.

Les revistes i periòdics de Saragossa i les revistes locals guarden bona part de la producció de Niko durant aquesta època, que assenyalava un procés ascendent i vigorós en la formació del nostre artista.

Darrerament, enllestits ja els estudis, i dedicant-se de plé al conreu del seu art ha trobat matisos nous i guanyats de tècnica que el situen en un pla admirable per treure un excel·lent partit del seu treball.

Niko és un observador profund; tracta l'objecte amb una visió originalíssima i encalça les ànimes pel punt just.

L'humor, aquest humor xop d'huma-

nitat, de comprensió i de finesa preceptiva és el sedàs del seu temperament.

Niko i el seu art són una mateixa cosa. Dibuixa igual com pensa, igual com sent. Les seves caricatures no estrañen les fesomies per treure'n un profit grotesc, ans bé dona a la línia simple i indispensable aquella condició sintètica que treu a flor de paper tots els viaranys i matisos de l'ànima.

Es compren, doncs, que Niko conreï la caricatura personal.

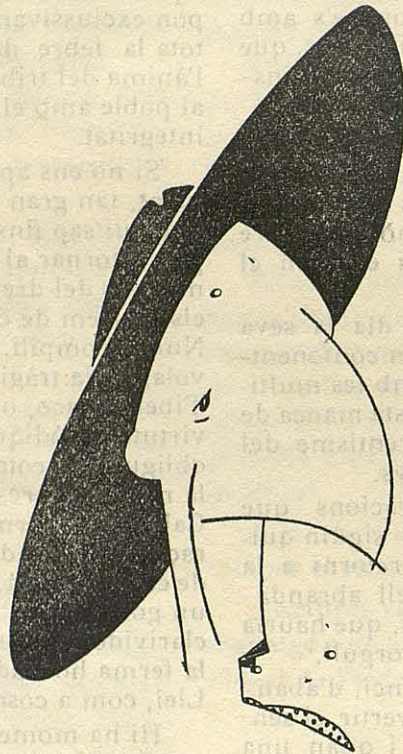
Una fesomia per ell no té opacitats. Un gest li diu l'expressió d'un sentiment, un detall li revela un matis obscur de l'esperit. I aquest teixit complicat de sentiments, volicions i afectes que formen la psicologia de cada individu, Niko els recull en una ratlla i els posa de manifest en la simplicitat compresa d'una caricatura.

Les ratlles de les caricatures de Niko són nobles i concentrades; ans que provocar la hilaritat

menen a l'observació.

El to anacrònic de la caricatura de començaments de segle és completament foragitat de l'obra de Niko. La visió noble i profunda dels traços, lluny del concepte vulgar d'exagerar faccions, tenen el valor de retrat de l'ànima desplegada sobre les ratlles del cos i de la faç.

Aquestes ratlles prenen en el llapis de

NIKO
AUTOCARICATURA

Niko una el·legància extraordinària. Mai la densitat d'intenció no fa perdre al nostre artista aquell equilibri i aquella seguretat que tothora tenen els seus treballs.

Ara Niko està en ple període de febre; de febre de producció. Prepara una Exposició alguns treballs de la qual hem tingut ocasió de veure.

Per la qualitat dels mateixos ens permetem assegurar que l'Exposició de Niko cridarà fortament la atenció. Una ampla selecció de figures de Lleida han estat copgades pel llapis de l'artista.

Niko que té el noble afany de partir vers altres horitzons més amples, ha volgut mostrar a la ciutat que l'ha vist créixer, el bagatge de la seva flama interna que l'acomiarà de nosaltres per acompanyar-lo a l'assoliment del triomf que es mereix en indrets més apropiats.

Entre tant, esperem aquesta segona Exposició que ha de confirmar resoltament aquella bella promesa iniciada en la gairebé llunyana Exposició del Casino Principal.

R. X.

Llibres i Revistes

«El dolç repòs».—Joan Arús.—*Biblioteca Literària. Editorial catalana S. A.*—L'Arús és un poeta pròdig. Des de 1914 a 1926 ha llençat al mercat nou llibres; podem dir a llibre per any. Es també un poeta constant. Fa l'efecte que no li costa gaire produir. «El dolç repòs» és una selecció de tots els llibres que té publicats.

L'Arús no és gaire exigent amb ell mateix. Fa la cançó i no es detura a sospesar si te volada o vulgareja. Sap que l'ha fet sincerament, ha procurat donar-li l'emoció del moment líric que la hi ha originat i prou. Tot és digne de recollir per ell. No sent la tortura ni l'entranya encesa dels grans temes. Sent més que res l'hora quotidiana. aquell fer i desfer de l'amor que no arriba mai al desdeny absolut ni a la gran passió. Tot, en els versos de l'Arús, passa silenciós i agrisat. Traspua en algunes composicions el neguit de la Mort, però llisca pels versos sense produir neguit.

L'Arús és isòcron fent versos i navega en un lirisme pacient, una mica dolç unes vegades i no tan dolç unes altres—mai agre—que va degotant en els poemes sense ziques zagues turmentadores. Adhuc i la diversitat del llibre—diferents èpoques, juvenesa, maturitat, banalitat i concentració—la poètica de l'Arús és una ratlla recta. La simfonia en grís tendre de la lírica arúsiana que podríem escriure sobre aquesta ratlla, no presenta mai propòsit de sortir-se'n. Se hi troba bé.

La maturitat a l'Arús li ha servit per cantar uns altres temes dins de la mateixa tònica expressada ja en el primer vers.

L'epigrama, el sonet, l'elegia i la cançó alada podrien caminar sense barallar-se en un mateix paral·lel.

El procés evolutiu de l'Arús ha estat passar de cantar l'amiga a cantar l'esposa: a l'esposa afegim-hi la mare.

Els moments que mouen el verb del poeta són aquells moments repetits que han passat per l'ànima de tots els éssers, àdhuc aquells que no han sentit mai més que mitjanes inquietuts. Mai, però, no hi manca la sinceritat. Aquesta qualitat de l'Arús ens fa simpàtica la seva obra.

«El dolç repòs» té un un títol just. Després d'haver llegit el llibre, el títol agafa més que mai aquell prestigi de cosa encertada.

I encara ho seria més si mostrés les planes una mica menys carregades. Els llibres de versos han d'ésser àgils i «El dolç repòs» en aquest sentit resulta afeixugat.

R.

Regina Orlis.—Henri Ardel, versió íntegra de A. M.—*Editorial Mentora S. A. Barcelona.*—*Biblioteca Neus de novel·les blanques.*—La Biblioteca Neus, ha donat una prova palesa del seu bon gust, publicant, pulcrament editades per l'Editorial Mentora, una sèrie de novel·les de prestigiosos novel·listes estrangers, hàbilment traduïdes per distingits escriptors de casa nostra.

El llibre que ens ocupa, pertany a dita col·lecció i certament mereix, un comentari.

L'autor, ens presenta una novel·la «amusant», magníficament reeixida i bellament enllaçada.

Hom hi veu destacar vigorosament, un personatge que acusa trets ben reeixits: Regina.

Aquesta figura, encarna l'expressió d'un fons moral elevadíssim i un temperament meravellós, que sap assimilar-se totes les contrarietats de la vida, amb estoïcisme i grandesa d'ànima, fugint de la banalitat i poca solta de l'ambient que envolta una sèrie de personatges secundaris, alguns magníficament descrits, fidels representants del viure d'ara exarreit i mancat de la llum d'un ideal.

Fent parella amb Regina, una altra figura sobressurt en la novel·la. El marquès Roger de Luyses.

D'ell en fa l'autor, el portaveu de la joventut escèptica, dels desenganyats dels falsos plaers de la vida, però sap injectar-li una espurna idealista, que el salva del naufragi espiritual del món que l'envolta, i l'enlaira per damunt d'ell.

La coordinació de l'argument, a voltes es fa pesada, per la seva ingratitud i massa esgambi de coses banals, si bé és aquest un mal que pot constatar-se en la gran majoria de novel·les, d'una certa categoria.

Abunden però les escenes ben retallades i emotives, que plasmen bellament, el desig d'assimilació a que aspiren llurs protagonistes, i fins i tot en algunes, sobressurt el nivell enlairat que serveix el diàleg, prova palesa de la cultura ben cimentada dels seus personatges.

La conclusió que hem tret de llur lectura, és bastant satisfactòria, ja que hem vist s'allunya d'aquell caràcter carrincló i tronat, de pa sucat amb oli, d'alguns novel·listes i escriptors.

I això és una bona nova, si hom compara la literatura acceptable—minsa per dissort—que circula actualment, amb l'abundor de novel·les pocasoltes, que circulen per l'ample camp de les lletres.

JOSEP M.ª MORLANS.

Monografies Mèdiques.—Les distròfies per retard, pel Dr. August Pi y Sunyer.

El fascicle 14 de «Monografies Mèdiques», corresponent al mes de Gener, publica l'obra del doctor August Pi i Sunyer, «Les distròfies per retard».

L'autor fa un anàlisi complet de les malalties per retardament de la nutrició, doctrina que en el darrer quart segle passat fou sistematitzada per en Rouchard i que en les noves descobertes científiques semblava que bandejaven per complet.

El Dr. Pi i Sunyer novament l'encara amb els recents estudis del metabolisme nutritiu i reivindica l'idea de retard com una explicació de moltes malalties i trastorns patològics.

Aquesta Monografia té una significació clínic d'un alt valor.

L'obra del Dr. Pi i Sunyer és un treball d'una profunditat i d'una densitat d'idees encrues. Cada una de les formes de retard, total, parcial, relatiu,

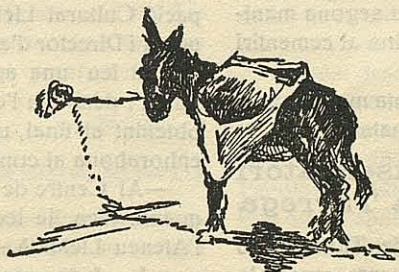
és estudiada curosament i les grans distròfies, diabetis, obesitat, gota i les petites distròfies, cistinúria, acid-aminúria, alcaptonúria, etc., troben una explicació en cada una d'aquestes formes de retardament. En definitiva, un dels estudis més complets que han produït en els darrers anys els nostres homes de Ciència.

En el Noticiari s'insereixen: «Després de dos anys», de J. Aguadé i Miró, «Biografia del doctor Bartomeu Robert Yarzabal», pel Dr. Joan Freixas i Freixas i l'extracte de les conferències donades en el Pavelló de Sant Leopold de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau en el mes de Gener, pels doctors Freixas, Elías, Cornudella i Ballester.

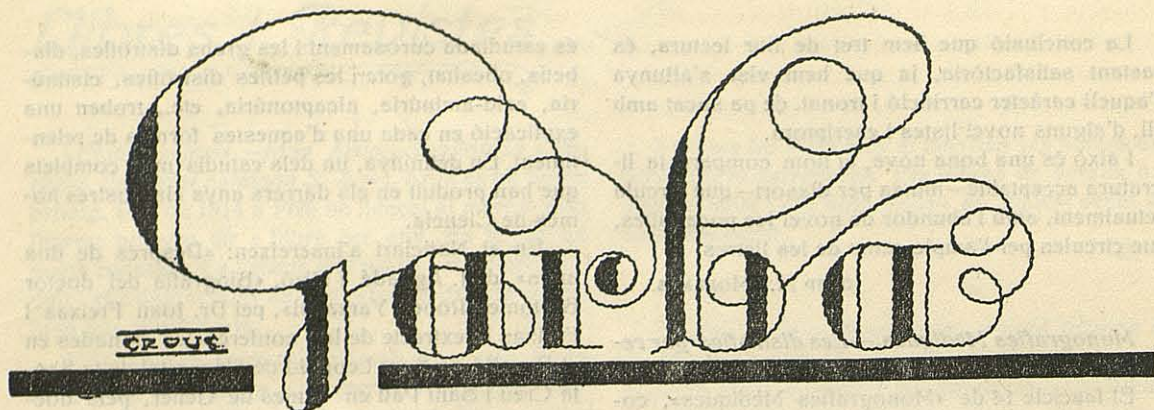
Els deures de l'escriptor catòlic.—Hem rebut aquest opuscle que conté la conferència llegida pel conegut home de lletres Manuel de Montoliu al «Centre Catòlic» d'Igualada el dia 16 de desembre de 1927.

Darrerament han entrat a la nostra redacció els llibres «Del Paral·lel a Montmartre» del nostre estimat col·laborador Domènec de Bellmunt i «Carlota Corday» primer volum de la col·lecció «Figures de la Revolució francesa» que la notable escriptora Marguerida Leclerc es proposa donar a la publicitat.

D'ambdós en parlarem convenientment.

Apunt de J. Sanàbria

Necrològica

Els nostres estimats amics Humbert Torres i Alfred Perenya passen per la tremenda dissort d'haver perdut l'esposa i la germana respectivament.

No som nosaltres qui hem d'assenyalar en aquestes ralles l'elevada consideració que la senyora Maria Perenya Reixah de Torres mereixia al poble de Lleida.

La seva bondat les seves altes virtuds i la seva clara intel·ligència juntades al prestigi de les famílies Torres i Perenya, rebéren l'homenatge profund del poble de Lleida en l'acte civil de l'acompanyament de les seves despulles mortals a la darrera estada.

Poques vegades s'ha enregistrat a Lleida una manifestació tan nodrida, tan solemne i tan imponent alhora.

El dol dels nostres cars amics Srs. Torres i Perenya tingué l'acompanyament de l'adhesió popular.

Després de la llarga desfilada del seguici que durà prop d'una hora, s'organitzà una segona manifestació que acompanyà el cadàver fins al cementiri neutre on fon depositat.

La Revista «Lleida» s'associa d'una manera profunda al sentiment dels nostres estimats amics.

L'orquestra del Conservatori de Terrassa a Tàrrrega

L'activitat dels nostres veïns de Tàrrrega no para un moment. Rera els esdeveniments musicals no fa molt acomplerts amb la vinguda de la Simfònica de Madrid primer i l'Orfeó Català després, entraren en torn les conferències organitzades per l'Ateneu en les que hi culminà la donada per l'eminent dramaturg Sr. Puig i Ferrer.

Ara ens anuncien pel dia 28 la visita de l'Or-

questra del Conservatori de Terrassa que dirigeix el mestre Joaquin Pecanins.

Escoltem el que diu l'entitat organitzadora d'aquest concert:

«L'Associació de Música» es complau a oferir al públic de Tàrrrega i de les comarques veïnes l'avinentesa d'escoltar aquest excel·lent conjunt artístic, el qual, mercès a la intel·ligent i depurada orientació que presideix les seves tasques i al jove i entusiasta dels seus components, s'ha guanyat èxits ressonants i un prestigi envejable.

El concert del dia 28 constituirà una solemnitat i un nou triomf, de segur, per als artistes terrasencs.»

Nosaltres que seguim pas a pas aquestes belles mostres de l'activitat targarina fem vots perquè perseveren en aquest noble entusiasme que l'honora.

Resum del mes

El passat diumenge dia 4 de Març, tingué lloc l'obertura del curs cultural organitzat per l'«Agrupació Cultural Lleidatana» corrent a càrrec del jove poeta i Director d'aquesta Revista, Ramon Xuriguera, qui feu una agradable disertació (amb paraula fluïda i densa) a l'entorn de «La poètica Lleidatana» obtenint al final, un franc aplaudiment.—La nostra enhorabona al conferenciant i a l'Agrupació».

—Al Centre de Dependents, tingué lloc fa uns quants dies, la lectura de poesies organitzada per l'Ateneu Lleidatà.—El poeta J. Rosquelles Alesan, ens feu fruir una sessió íntima, que recordarem molt de temps.

La frescor i vivesa dels versos, agermanats amb la sinceritat que traspuen, palesaren abastament, el sentit de distinció del seu autor.

—Ha tingut lloc la Junta general de l'«Agrupació Cultural Lleidatana», elegint-se nova Junta, que ens

consta està animada dels més bells projectes.

—L'enquesta iniciada per aquesta Revista, sabem ha estat molt ben acollida.—Esperem doncs, que la Paheria en sortirà afavorida i que a darrera hora, s'imposarà l'opinió sensata del sector més ben situat. Tant debó que així fos.

—Dins de poc tindrà lloc la constitució de la Comissió Mixta i Comitès Paritaris, i presa de possessió dels vocals elegits.

—L'Ajuntament, sembla s'ha decidit a urbanitzar alguns carrers del barri del Pla.—Ens en alegrem moltíssim.

—Després d'algun temps de silenci altra volta hem pogut tornar a sentir la cobla, i veure puntejar la sardana.—Alegrem-nos-en.

—El Lleida F. C. ha adquirit en arrendament, el camp de futbol de «Joventut Republicana».—Roda el món i torna al Born.—Ben mirat aquesta era la millor sol·lució. Potser així s'acabaran les baralles i enemistats futbolístiques.

—El dia 17 a les deu i quart de la vetlla donà una conferència al local de l'«Ateneu Lleidatà», el culte professor Felip Solé i Olivé.

Versà sobre «La Biblioteca Lleidatana».

—A càrrec del President de l'«Agrupació Cultural de J. R.» Josep M.ª Morlans, tingué lloc una conversa sobre temes generals al local de l'anomenada entitat.

—S'estan activant els treballs d'organització de l'exposició de les obres del malaguanyat pintor Antoni Samarra del que ja hem parlat en aquestes planes.

Alguns senyors i amics han ofert gentilment per tal d'ajudar a completar l'obra que ha d'ésser exposada, quadres que posseeixen del recordat artista.

Es d'agraïr aquest bell gest.

—També s'està gestionant l'organització de l'Exposició de les obres del pintor Francesc Navarro la biografia del qual insereix el present número d'aquesta Revista.

J. M.^a M.

Un retrat de Pere Garriga Marill

En aquestes mateixes planes hem donat ja compte de l'homenatge que hom prepara des de fa uns mesos al fundador del sistema Garriga, reverend Dr. Pere Garriga Marill, professor que fou de l'Institut de Lleida.

La Comissió organitzadora de l'homenatge va cercar i recercar prop de totes aquelles persones familiars del Dr. Garriga o que guardessin d'ell una relació de tracte o de coneixença, per tal de

fer-se amb un retrat de l'il·lustre propulsor de la taquígrafia.

Les gestions no donaven cap resultat satisfactori; enlloc no apareixia un retrat del Dr. Garriga.

En aquestes circumstàncies, el nostre distingit amic Miquel Fontanals, concentrant els records fisonòmics de l'època que ell tractà el Dr. Garriga, els traslladà al paper encomanant als pinzells la missió de donar a la fesomia del seu dilecte amic el major grau de fidelitat.

La tasca fou acomplir-la en forma ben reeixida. Enviat el retrat a la Comissió organitzadora, aquesta l'aprecià i elogià el delicat gest del senyor Fontanals.

Avui ens plau donar la nova que aquest retrat—únic conegut del Dr. Garriga Marill—figura en lloc preferent del Saló de Sessions de la dependència que el «Sistema Garriga» ocupa a la Diputació de Barcelona, segons acord prés per la Comissió organitzadora de l'homenatge, en la seva reunió darrerament celebrada.

N. N.

Comentaris d'actualitat

En un important diari barceloní, hem llegit, recentment, un comentari sucós, referent al descobriment de la glàndula de la criminalitat.

Llur autor, que signa les inicials C. C. (Carles Capdevila?), fa una sèrie d'iròniques consideracions al voltant d'aquest esdeveniment, afirmant a l'ensem, que si hom pot arribar a comprovar llur veracitat, capgirarà l'estructura de la societat.

El cert és, segons es desprén del dit comentari, que ara resulta que els empelts de Voronoff han passat a segon terme i d'aquesta faisó, el simi resta descartat.

Ja no són les glàndules de simi, sinó les glàndules de la criminalitat, les que preocupen a la ciència mèdica de Nord-Amèrica.

Aquest descobriment, planteja el dilema d'haver de triar entre la patologia i la moral.

El comentarista que al·ludim, no es decideix a resoldre el dilema, solament es limita a constatar l'evolució radical que experimentaria la vida social amb l'aplicació d'aital descoberta.

Es xocant al desplaçament que això originaria. Un hom, per poguer estar en plena possessió de llurs drets ciutadans, hauria d'exhibir un certificat d'absorció absoluta de la glàndula de la criminalitat.

Sincerament hem de confessar, sense voler negar els enormes progressos de les ciències mèdiques, que no creiem que sigui una glàndula la causa de la inclinació de l'home a la perversitat.

Del contrari, seguim opinant que aquest instint morbós, prové més aviat, d'una sèrie de conclusions fatalistes, degudes a una cadena llarga de prejudicis i estats individuals d'enerfament, producte de la monstruositat social actual

O sinò al temps.

J. M.^a M.

Convit

La Secció de Fotografia de l'«Agrupació Excursionista Júpiter», saluda i prega aquest any com l'any passat, a tots els amics i artistes de terra catalana, vulguin concòrrer al II Concurs públic i Exposició d'Art Fotogràfic Català que organitza per al proper mes d'Abril de 1928.

Bases

I L'exposició de les obres presentades a Concurs serà inaugurada el dia 22 del proper Abril.

III Els premis que es concediran, seran donats precisament al conjunt millor de les col·leccions, no a una sola fotografia.

IV Cada col·lecció constarà solament de tres proves, muntades damunt de cartolina blanca o crem.

Tota mena de viratges, o col·leccions de més o menys quantitat, no seran admeses.

V Les obres a presentar podran ésser de la mida que es vulgui sempre i quant no desdiguin d'un mínim de 18x24 a un màxim de 40x50.

Les col·leccions que no s'atenguin estrictament a aquestes mides seran excloses.

VI El termini d'admissió restarà obert tots els dies feiners de 9 a 11 de la vetlla fins el dia 18 d'Abril, en el nostre estatge social: Passeig del Triomf, 50, Barcelona-Poble Nou.

VII Cada expositor deurà acompanyar en cada col·lecció un plec clos on hi haurà el nom, adreça i localitat del mateix, venint obligat a omplenar el butlletí d'inscripció conforme s'expressa en el mateix.

VIII Entraran solament a Concurs totes aquelles obres que tinguin un verdader caràcter artístic i que s'atenguin a les dues seccions expressades a continuació:

Procediments Pigmentaris

Premi: Copa d'Honor a la millor col·lecció de

tintes grasses, gomes, carbons o resinotípics. Tema: Lliure.

Bromurs

Premi: Pergamí Honorífic a la millor col·lecció. Tema: Lliure.

Premi: Copa de Plata a la millor col·lecció. Tema: Composició.

Premi: Medalla de Vermeil, a la millor col·lecció. Tema: Paisatges.

Premi: Medalla de Plata, a la millor col·lecció. Tema: Marines.

Premi: Medallada de Coure, a la millor col·lecció. Tema: Lliure.

Els dispositius deuran ésser presentats protegits amb vidre.

Demés dels premis esmentats n'hi haurà altres d'especials els quals seran adjudicats a juí del Jurat qualificador.

IX En l'acte del lliurament de les col·leccions, es donarà un rebut que després servirà per a retirar-les, vuit dies després de clausurada l'Exposició. Les col·leccions no retirades dins del dia 30 de Juliol de 1928 l'Agrupació Excursionista «Júpiter», creurà que li són cedides, i per tant tindrà el dret de fer-ne l'ús que cregui més convenient.

X Les col·leccions premiades quedaran de propietat de l'Agrupació Excursionista «Júpiter» (Secció de Fotografia).

XII En cas d'ésser posada a la venda alguna obra de les que ho manifestin llurs autors en el butlletí d'inscripció, la Secció de Fotografia de la Agrupació Excursionista «Júpiter», s'en retirarà un 20 %.

XIII El Jurat Qualificador, compost per persones competents dins d'aquest art, podrà declarar desert un premi, sempre i quant NO consideri mereixedores del mateix les col·leccions que hi optin.

Aquests senyors, igual que els del Comitè d'admissió, sols podran figurar a dit Concurs com a expositors Fora de Concurs.

XIV El dia mateix d'obertura de l'exposició, que es donarà el veredict, es faran constar (per mitjà de la premsa), els noms dels senyors que formaven part del Jurat.

XV Per a retirar els premis, si és precís podrà ésser exigida la presentació de llurs negatius.

Grans Magatzems de Mobles

CASA SENTÍS

La casa millor assortida, la que ven i pot vendre a mes baix preu de Lleida per sa fabricació pròpia.

Exposicions contínues en els aparadors i en l'interior, de jocs construïts en els meus tallers.

Especialitat en els mobles d'encàrrec dominant tots els estils.

No deixi de veure l'exposició que té actualment.

Carrer de Sant Antoni, 2 i 4

(enfrent a la Catedral)

Telèfons 549 i 550 - LLEIDA.

LA XOCOLATA

MARCA

"HOLANDES"

diluída amb llet és riquíssima

Casa ROIG - Constitució, 15 - Lleida.

FÀBRICA DE MOSAICS HIDRÀULICS

JOSEP PUJOL

Carretera de Barcelona (Plaça Murmuradors) - Telèfon n.º 234

LLEIDA

DOLCERIA

MONRABÁ

CAFÉS BONS I BARATS

DESDE 7'50 kg. i 0'30 ONSA

PREUS DE RECLAM

VENDA DEL CAFÉ «LA GARZA»

QUEVIURES I TOTS ELS ARTICLES

A PREUS REDUITS

SERVEI A DOMICILI

Carrer del Carme, 25 i 27 - Telèfon. 344

RELOTJERIA

DE

JOAN PALLARÉS

Es fan tota mena de compostures :-: :-: Preus limitats

Major, 33 (Quiosc)

LLEIDA

Caramels "L'ARC"

DEMOCRACIA, 26

LLEIDA.

Salvi

els

seus

ulls!

L'IRIDAL col·liri científic, guareix totes les malalties dels ulls. Un flascó 6 pessetes a totes les Farmàcies. Demaneu l'interessant opuscle «Las enfermedades de los ojos» i us serà remès gratuïtament dirigint-vos a **J. URIACH I C.^{ia} S. A.** Apartat 632 = = = BARCELONA.

Llista d'adreces útils que recomanem

Acadèmies de Comerç

ACADEMIA MARTINEZ.—Comptabilitat - Comerç - Idiomes.—Rambla de Ferran, 36-2.º - Lleida.

Advocats

LLUIS COMPANYS JOVER. Rambla Catalunya, 15, 1.º — Barcelona.

Cafés

GRAN CAFÉ DEL COMERÇ. — R. Ferran, 2 Lleida.

Cases de Canvi

M. SALA ROURE. — Rambla Ferran, 4, pral. - Telèfon, 518 - Lleida.

Col·legis

ESCOLA BALMES.—Primera Ensenyança - Batxillerat i Magisteri.—Rambla Ferran 36-2.º - Lleida.

Corredors de Comerç

ENRIC BORRÁS MELGOSA. — Clot de les Monges, 8 pral- 2.ª - Telèfon, 499 - Lleida.

MARIUS SOL MESTRE. — De 10 a 1, Banc d' Espanya - Rambla d' Aragó, C., entressol - Lleida.

Electricistes

CLAUDI BAIGET.—Maquinària i materials elèctrics, vendes al major i detall. — Plaça Llibertat, 2 Telèfon, 38 - Lleida.

OCTAVI PEREÑA. — Màquines i material elèctric. - Baixada de la Trinitat, 6 - Lleida.

MIQUEL RIBELLES.—Fars i instal·lacions elèctriques per a llum i força. - Parallamps, Acumuladors, Transformadors i Reparació de Gramòfons. - Clavell, 5. - Lleida.

Ferreteries

JOSEP ALMACELLAS. — Porxos de Baix, 11 i 12. - Lleida.

Fusteries

MOBLES FREXANET. — Rambla de Ferran, núm. 37. - Lleida.

Impremtes

IMPREMTA PAGÉS. — Avinguda Blondel, 33 Lleida.

Llevadores

MERCÉ BUSQUETS. — Professora en parts i Cirurgiana. — Plaça Constitució, 4, 4art - 1.ª— Lleida.

Merceries

EMILI DURÓ SOLANES.—Magatzems de Merceria i novetats. - Plaça Sal, 8 - Telèfon. 302. Lleida

Metges

E. TWOSE. — Especialista en enfermetats de la boca i dents. - Telèfon, 367. - Plaça de la Sal, 17 principal - Lleida.

Mosaics

FRANCESC NADAL. — Fàbrica de Mosaics (la més antiga de la Capital) Passeig de Prat de la Riba. - Telèfon, 546. - Lleida.

Música i Pianos

JOAN GUARRO.—Cavallers, 66. - Lleida.

Recaders i Transports

LA PALLARESA. — Agència de Transports. — Carrer Cabrinetty, 15 - Lleida. - Telèfon, 232.

R. SETÓ I FILLS. — Recaders directes i diaris a Barcelona en combinació amb les poblacions més importants d'Espanya. - Barcelona: Montlleó, 217. - Lleida: Estererfa, 4.

Tallers

CICLES MAZARICO. — Bicicletes varies marques. - Accesoris, Vendes al comptat i a termini. Rambla de Ferran, 11. - Lleida.

JOAN VILA.—Tallers de Fundició i Maquinària. Cardenal Remolins, 8 - Telèfon, 107. - Lleida.

Tocineries

RAMÓN FARRÉ.—Tocineria. - Especialitats en pernills i embutits. Carme, 62, Telèfon, 300 - Lleida.

IMPREMTA "JOVENTUT"

Treballs de tota mena

Blondel, 7 LLEIDA.

CARLES I LLUIS GENÉ

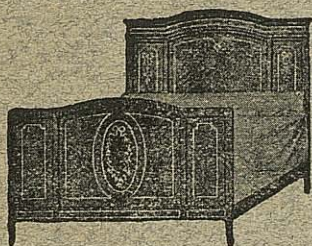
COMISSIONATS PRINCIPALS

De la companyia de segurs contra incendis LA CATALANA

Blondel lletra E, 1.er

LLEIDA

Telèfon núm. 259

LA MILLOR CASA DE MOBLES

"ARMENGOL"

Nom Comercial Registrat

Rambla de Ferran, 16.

Telèfon, 103

(Baixos de la Fonda d'Espanya)

LLEIDA.

Si voleu vestir amb elegancia visiteu la

Sastreria HORTAL

i us estalviareu un 20 % en les vostres compres.

Major, 100 . 1.er -- LLEIDA.

J. GIGÓ

CONSTRUCTOR

Telefon 427

D'OBRES

ACADÈMIA 10 LLEYDA

Es aquí

ahon per
pocs diners comprareu
els millors CALÇATS
i els models mes
ELEGANTS

CALZADOS
LA GRAN VIA
RAMBLA FERNANDO 1, 3